

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMANTISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Respondentní prostředky českých modálních sloves v čase minulém

(kontrastivní korpusová analýza)

Vedoucí práce: PhDr. Jana Pešková Ph.D

Autor práce: Kateřina Nováková

Studijní obor: Anglický jazyk a literatura a španělský jazyk a literatura

2021

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů

V Českých Budějovicích dne 7. 5. 2021

Kateřina Nováková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí bakalářské práce PhDr. Janě Peškové Ph.D za poskytnuté konzultace a cenné rady, rovněž za trpělivost, vstřícnost a podporu během celého procesu, a celkově za výborný přístup ke mně a k vedení mé práce. Dále bych chtěla poděkovat mé rodině a přátelům za jejich podporu a pomoc v případě potřeby.

Anotace

Tématem této bakalářské práce jsou respondentní prostředky českých modálních sloves v čase minulém (kontrastivní korpusová analýza). V teoretické části je představen koncept modality a také modálních sloves v češtině i ve španělštině. Dalšími klíčovými tématy jsou opisné slovesné vazby, které jsou charakterizovány a rozděleny do několika skupin. Pozornost je věnována především vazbám obsahující modální slovesa. Poslední kapitolou jsou minulé časy ve španělštině. Cílem praktické části je za pomoci korpusu InterCorp v13 zanalyzovat španělské ekvivalenty českých modálních sloves v minulém čase. Práci zakončuje závěr v češtině a resumé ve španělštině, které shrnují důležité body práce.

Klíčová slova: modalita; modální sloveso; opisná slovesná vazba; InterCorp

Abstract

This bachelor thesis deals with respondents of Czech modal verbs in the past tense (contrastive corpus analysis). The theoretic part discusses the concept of modality and also of modal verbs in both Czech and Spanish. Another key topic is concerning the verbal periphrasis that are characterized and divided into several categories. We particularly paid attention to the periphrasis containing the modal verbs. The last chapter is about the past tenses in Spanish. The practical part aims to analyze the Spanish equivalents of Czech modal verbs in the past tense using the corpus InterCorp v13. The thesis is concluded by the Czech conclusion and the Spanish resumé which sum up the fundamental points of the whole.

Key words: modality; modal verb; verbal periphrasis; InterCorp

Obsah

Úvod	8
1. Teoretická část	10
1.1 Koncept modality.....	10
1.1.1 Vyjadřování modality na úrovni výpovědi	11
1.1.2 Vyjadřování modality na úrovni věty a souvětí	11
1.2 Modální sloveso.....	12
1.2.3 Vlastnosti modálních sloves.....	13
1.3 Opisné slovesné vazby	14
1.3.1 Charakteristika opisných slovesných vazeb.....	14
1.3.2 Typologie opisných slovesných vazeb	16
1.3.3 Opisné slovesné vazby s infinitivem	18
1.3.4 Modální opisné slovesné vazby.....	19
1.3.5 Problém vymezení pojmu	21
1.4 Minulé časy ve španělštině.....	22
1.4.1 Jednoduchý čas minulý.....	23
1.4.2 Imperfektum.....	24
2. Praktická část	26
2.1 Sloveso <i>chtít</i>	26
2.1.1 Sloveso <i>querer</i>	26
2.2.2 Vyjádření modálního významu jinými výrazovými prostředky	30
2.2 Sloveso <i>muset</i>	35
2.2.1 Sloveso <i>tener que</i>	36
2.2.2 Sloveso <i>deber (de)</i>	37
2.2.3 Vyjádření modálního významu jinými výrazovými prostředky	38
2.2.4 Vynechání překladu	40
2.3 Sloveso <i>moci</i>	40
2.3.1 Sloveso <i>poder</i> v imperfektu	41
2.3.2 Sloveso <i>poder</i> v jednoduchém čase minulém	41
2.3.3 Vyjádření modálního významu jinými výrazovými prostředky	42
2.3.4 Vynechání překladu	42
2.4 Sloveso <i>smět</i>	43
2.4.1 Sloveso <i>poder</i>	43

2.4.2 Vyjádření modálního významu jinými výrazovými prostředky	45
2.5 Sloveso <i>mít</i>	46
2.5.1 Sloveso <i>tener que</i>	46
2.5.3 Sloveso <i>deber</i>	47
2.5.4 Vyjádření modálního významu jinými výrazovými prostředky	47
Závěr	49
Resumé	52
Seznam použité literatury	55
Internetové zdroje.....	55

Úvod

Předmětem této bakalářské práce jsou *respondentní prostředky českých modálních sloves v čase minulém (kontrastivní korpusová analýza)*. Jinými slovy, zaměříme se na analýzu ekvivalentů, kterými se česká modální slovesa překládají do španělštiny v čase minulém, a také v jaké frekvenci se s jednotlivými překlady setkáme.

Tato bakalářská práce se bude skládat ze čtyř částí. Jednou z nich, a sice první částí, je tento úvod, jež nastíní obsah a cíl samotné práce. Druhou částí je teoretická část, kde si představíme modalitu jako takovou, poněvadž, jak už sám název modálních sloves napovídá, jedná se o velmi důležitou část našeho předmětu zájmu. V kapitole o modalitě si popíšeme koncept modalit v obecné rovině. Následovat bude vyjádření modalit na odlišných úrovních jazyka, což nám napoví, jaké výrazy, či jiné lingvistické prvky, jako například intonace, slouží k vyjádření modálního významu. Poté bude následovat jedno z opravdu stěžejních témat této práce, a sice popis modálních sloves a jejich vlastností, kde dojde také k porovnání jednotlivých faktorů v češtině a ve španělštině. Bude vysvětleno, jaká slovesa se považují za modální, jaký význam v sobě inherentně obsahují a také jak na jejich modalitu nahlíží různí autoři. Po této kapitole se soustředíme na jiný lingvistický jev, který je ale s modálními slovesy velmi úzce spjatý. Zaměříme se na opisné slovesné vazby. Nejprve bude přiblíženo, z jakých částí se tyto vazby skládají a jaké vlastnosti jednotlivé prvky obsahují. Zmíněny budou také veškeré typy, do kterých se opisné slovesné vazby rozdělují. Jednotlivé typy se od sebe odlišují nejen formou, ale také významem, jež vyjadřují. V této kapitole porovnáme pohled na typologii vazeb Gómeze Torrega, zástupce španělského jazyka, který nám ve své práci *Gramática didáctica del español* (2005) představí, jak na tuto problematiku nahlíží zahraniční autoři, a pohled dvojice Čermáka se Zavadilem, kteří nastíní svůj pohled v práci *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup* (2010) jako zástupci české lingvistiky. Poté se soustředíme na již konkrétní formu opisné slovesné vazby, a to na formu vazby s infinitivem, poněvadž právě s infinitivem se modální slovesa pojí. Popíšeme, jaké vlastnosti taková vazba může mít a jaké vazby s infinitivem ve španělštině existují. Další velice důležitá kapitola bude obsahovat informace o modálních opisných slovesných vazbách, které, jak předpokládáme, budou jedním z respondentních prostředků námi studovaných modálních sloves. Nebude opomenut ani popis modálních významů, které můžou vazby vyjadřovat, a samozřejmě nebude chybět ani výčet jednotlivých modálních opisných slovesných vazeb spolu

s jejich praktickým významem. Poslední klíčovou kapitolou bude kapitola zabývající se minulými časy ve španělštině. Budou představeny veškeré časy, které se užívají pro vyjádření děje v minulosti, ale nejvíce pozornosti věnujeme jednoduchému času minulému a imperfektu, poněvadž jsou pro naši práci, a především pro následnou analýzu, stěžejní. V celé teoretické práci využijeme krom již dvou výše zmíněných následující zdroje: *Moderní gramatika španělštiny* (Báez San José, Dubský, Králová-Kullová, 1999), *Gramática de referencia para la enseñanza de español* (Domínguez García, Lucas Lastra, Recio Diego, Tomé Cornejo, Borrego Nieto, 2013), *Diccionario de perífrasis verbales* (Carrasco Gutiérrez, García Fernández, Camus Bergareche, Martínez-Atienza, García García-Serrano, 2006), *Mluvnice češtiny 3. skladba* (Daneš, Hlavsa, Grepl, 1987), *Las perífrasis verbales en español* (García Fernández, 2012), *Perífrasis verbales. 2.* (García Gonzáles, 1998), *Kategorie modality ve španělštině* (Zavadil, 1983), *MODÁLNÍ SLOVESO - CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* (Karlík, Šimík, 2017)

Po teoretické části následuje část praktická, ve které provedeme kontrastivní korpusovou analýzu překladatelských ekvivalentů českých modálních sloves. Budeme pracovat s paralelním korpusem InterCorp v13, kde podrobíme analýze pět zvolených českých modálních sloves (mít, moci, muset, chtít a smět), a vynaložíme veškeré úsilí, abychom zanalyzovali všechny možné respondentní překlady těchto výrazů. Důležité bude nejen zjistit všechny možné výrazy, které českým modálním slovesům odpovídají, ale také zaevidovat frekvenci jejich užití. Poté bude možné vyvodit závěr ohledně preferencí užití konkrétního způsobu překladu modálního slovesa. Během této analýzy se pokusíme také vzít v úvahu faktory, jež v jednotlivých ukázkách ovlivňují užití konkrétního slovesného času a svou pozornost věnujeme také typu modality, který vazba bude vyjadřovat.

Poslední částí práce bude závěr v češtině a resumé ve španělštině, ve kterých se pokusíme výstižně shrnout podstatné body práce, veškeré výsledky analýzy a zdůraznit nejčastější preference překladatelů, jež nám InterCorp v13 poskytne.

1. Teoretická část

1.1 Koncept modality

Tématem této bakalářské práce jsou především modální slovesa, v češtině se jedná o slovesa *mít, moci, muset, smět a chtít*. Hovoříme o slovesech, která v sobě význam modalit již inherentně obsahují. Nicméně tento význam není vždy vyjadřován sémantikou samotného slovesa, ale může být vyjadřován také jinými způsoby, což bude předmětem této kapitoly. Jelikož téma modalit je velice obsáhlé a existuje nespočet prací a gramatik, které se jim zabývají, nebude v našich silách se modalitou zabývat v celé její šíři, ale alespoň v krátkosti bychom tento význam chtěli představit a zasadit jej do kontextu celé práce.

Modalita je pojem na který lze pohlížet z několika možných úhlů pohledu, od toho se pak odvíjí definice, které jsou tak velmi různorodé. I přes tento fakt lze vyzdvihnout alespoň částečnou shodu mezi gramatiky a odborníky, které se tímto tématem zabývají. Obecně lze modalitu definovat jako: *"psychicky motivovaný a jazykovými prostředky vyjádřený způsob platnosti výpovědi."* (Čermák - Zavadil; 2010: 249) Švýcarský lingvista Charles Bally uvedl, že *"modalita je duší věty."* (Čermák - Zavadil; 2010: 250)

Jak již zmíněné definice mírně napovídají, na modalitu může být pohlíženo z úhlu psychologického, gramatického a také z logického. Psychologické pojetí čerpá z faktu, že výpověď obsahuje postoje mluvčího, které pramení ze tří základních složek lidské psychiky. Hovoříme zde o rozumu, vůli a citu. První záznam této problematiky nacházíme již v roce 1922 u F. Brunota (Zavadil; 1983: 11). Tyto složky podněcují vznik pěti základních modálních významů (dále MV). Patří mezi ně MV reálný, potenciální, tázací, volní a poslední se nazývá hodnotící. Každý ze zmíněných modálních významů lze vyjádřit určitými prostředky. V této záležitosti je velmi důležité, zda se jedná o výpověď, jednoduchou větu, nebo souvětí. Druhy vyjadřovacích prostředků se v daných rovinách mohou znatelně lišit (Čermák - Zavadil; 2010: 249). V následujících kapitolách se budeme podrobněji zabývat prostředky suprasegmentálními a lexikálními. Povíme si, co mezi tyto prostředky patří a jaké jsou jejich vlastnosti, a poté se zaměříme na slovesné mody, které modální význam také nesou.

1.1.1 Vyjadřování modality na úrovni výpovědi

Nejprve se podíváme na způsob vyjádření modality v primární syntaktické rovině, která se nazývá výpověď. Výpovědí je každé sdělení mezi dvěma pauzami. V této elementární rovině se setkáme se dvěma základními typy vyjádření. Nejprve se soustředíme na první způsob vyjádření, což jsou prostředky suprasegmentální, které v sobě výpověď již inherentně obsahuje. Mezi tyto prostředky patří intonace, která obsahuje celou složku faktorů - melodii a přízvuk, ale také tempo řeči, barvu hlasu, nebo artikulační napětí. Hovoříme o tom, že každá výpověď v sobě obligatorně tyto prvky nese, protože každé sdělení je realizováno v nějaké intonační linii, která vyjadřuje psychický postoj mluvčího k obsahu sdělované výpovědi. Vyjadřuje tedy modální význam. Sekundárně může intonace posloužit k jiným účelům, jako je například ke členění výpovědi (Čermák - Zavadil; 2010: 249). Samozřejmě je možné s intonací pracovat a stylizovat tak, aby mluvčí vyjádřil jiný psychický postoj než je ten skutečný, ale není možné žádný postoj nevyjádřit. B. Zavadil a P. Čermák (2010: 250) ve své knize o modalitě hovoří jako o: "*základní konstitutivní složce každé výpovědi.*"

Druhý způsob vyjádření modálního významu na úrovni výpovědi je použití lexikálních prostředků, které můžeme s prostředky suprasegmentálními kombinovat (Čermák - Zavadil; 2010: 249). Jako příklad můžeme uvést lexikální vyjádření modálního významu potencionálního skrze spojení *tal vez*¹. Jak bylo již zmíněno výše, prostředky suprasegmentální jsou nutně obsaženy v každé výpovědi. Zde se s lexikálními prostředky liší, protože ty jsou fakultativní a je jen a pouze na mluvčím, zda je využije či nikoliv (Čermák - Zavadil; 2010: 250).

1.1.2 Vyjadřování modality na úrovni věty a souvětí

Postoupíme-li o stupeň výše, budeme hovořit o větách a souvětích. Mezi prostředky vyjadřující MV v rovině věty patří slovesné mody, které se kombinují s prostředky fungujícími na úrovni výpovědi. Slovesné mody (způsoby) jsou morfologickým vyjádřením určitého modálního významu. Ve španělštině se setkáme se čtyřmi primárními mody. Jedná se o indikativ, kondicionál, imperativ a subjunktiv (Čermák - Zavadil; 2010: 250).

Zmíněné mody však nelze použít bezmyšlenkovitě v kterémkoliv typu věty. Rozhoduje zde organizační výstavba výpovědi. Při užití modu hrají roli dva faktory, a to

¹ Překlad v češtině: snad, možná

závislost syntaktická a závislost sémantická. Například imperativ je oběma zmíněnými faktory nezávislý, lze ho tudíž využít bez ohledu na druh věty či na její sémantický obsah, tzn. věta nemusí obsahovat lexikální význam vyjadřující modalitu, aby byl imperativ použit.

Takovou závislost v sobě nese modus subjunktivu, který se pojí s několika lexikálními výrazy, jež mohou zároveň vyjadřovat modalitu. Příkladem je slovo *ojalá*², ve větě *¡Ojalá apruebes!*³ Subjunktiv je takto závislý na sémantickém prostředku ve větách jednoduchých, nebo v souvětích ve větách hlavních. Naopak v případě věty vedlejší okolnostní je subjunktiv přímo závislý na syntaktické struktuře, zatímco na sémantickém významu nikoliv. Signifikantní je zde tedy struktura věty. Příkladem je věta *Estudiaré, cuando tenga tiempo*⁴. Nicméně pokud se jedná o vedlejší větu podmětnou či předmětnou, modus subjunktivu je syntakticky i sémanticky závislý. Svou důležitost tedy nese jak struktura větné výpovědi, tak její významový obsah (Čermák - Zavadil; 2010: 253).

1.2 Modální sloveso

Vysvětlili jsme si, jakými způsoby se může modalita vyjádřit v různých syntaktických rovinách. V této kapitole se soustředíme pouze na vyjádření sémantické v podobě modálních sloves, které jsou hlavním středem pozornosti této práce. Jak již bylo zmíněno na samotném počátku práce, jedná se o slovesa, která v sobě modalitu již inherentně obsahují. Karlík a Šimík (2017) uvádějí pět základních modálních sloves *mít, moci, muset, smět a chtít*. Slovesa *muset, moci a smět* vyjadřují nutnost či možnost, sloveso *chtít* pak vyjadřuje touhu nebo záměr. Jsou to slovesa neplnovýznamová, tradičně řazena mezi pomocná slovesa. Mezi pomocná slovesa se řadí, protože jejich spojení s infinitivem, slovesem sponovým, dalším slovesem modálním či slovesem fázovým se považuje stále za jeden větný (složený) člen. Jako příklad můžeme uvést: *Holčička mohla vstát*. Taková konstrukce tvoří jeden větný přísudek. S pomocnými slovesy ale nesdílí vlastnost gramatikalizace, nebo-li potlačení věcného významu slova. Modální slovesa si svůj modální význam ponechávají za všech okolností, stejně tak i slovesa fázová.

² Překlad v češtině - kéž (by)

³ Překlad v češtině - Kéž by si prošel!

⁴ Překlad v češtině - Budu studovat, až budu mít čas.

Španělština se v tomto směru prakticky neliší. Také ta pracuje primárně s pěti modálními slovesy *deber, querer, saber, poder* a *soler*. Neliší se ani v tom, že stejně jako modální slovesa česká, i tato jsou následována dalším slovesem ve formě infinitivu. Zatímco mezi českými gramatiky by se spojení modálního slovesa (tedy pomocného slovesa) a infinitivu plnovýznamového slovesa považovalo za jeden sémantický člen, kdy modální sloveso představuje modální modifikátor, mezi zahraničními autory je rozšířen názor, že se modální sloveso chová jako sloveso plnovýznamové a je tedy samostatná sémantická jednotka.

Modální sloveso může vyjadřovat modalitu jistotní (epistemickou), voluntativní (nutnostní) a postojovou (záměrovou, evaluativní). Tyto skupiny se můžou v jednotlivých publikacích lišit (např. Palmer, 1986 a Grepl, 2008), dle toho, jak na modalitu daný autor nahlíží.

Modální význam může být také subjektivní či objektivní. Všeobecně lze říct, že každý výrok plní nějakou komunikativní funkci (oznámení, otázka, apod.) a většina komunikativních funkcí obsahuje nějaký subjektivní postoj mluvčího k obsahu výpovědi. Mluvčí má nějaký záměr a zamýšlí u adresáta něčeho dosáhnout. Objektivní modalita vyjadřuje vztah výpovědi a jejího obsahu ke skutečnosti. Taková modalita skutečnost tedy pouze popisuje (Daneš, 1987: 22).

1.2.3 Vlastnosti modálních sloves

Modální slovesa disponují určitými morfosyntaktickými vlastnostmi, které je řadí do tzv. lexikálních, nebo funkčních kategorií. Do funkčních kategorií, které jsou nositelem gramatického významu, je řadí jejich neschopnost vytvořit některé gramatické formy, jako například pasivní participium, imperativ nebo substantivum slovesné. Dále sem patří také skutečnost, že nemají vidový protějšek, jsou totiž vždy nedokonavé. S tím se pojí také neschopnost nést verbální prefix, např.: *domuset*. České modální sloveso má vždy za komplement infinitiv. Nelze je tedy použít s finitní klauzí jako např.: *Musel, že spí*. Nutno jej použít následovně: *Musel spát*. Avšak některá modální slovesa lze použít s nominálními komplementy, nebo s příslovečnými určeními místa. Dále modální slovesa nejsou schopná vyjádřit činný nebo trpný rod, jsou bezrodá. Jelikož se ale jejich tvar podobá činnému rodu plnovýznamového slovesa, často se řadí mezi slovesa vyjadřující činný rod.

Mezi ty vlastnosti, které je řadí do lexikální kategorie, tedy do kategorie mající sémantický obsah, patří například jejich schopnost pojít se s pomocnými slovesy, např.: *musel bych*. Další vlastností je jejich konjugace a také fakt, že mohou mít negační prefix, např.: *nemohl* (Karlík a Šimík, 2017).

1.3 Opisné slovesné vazby

V několika následujících podkapitolách se přesuneme od vlastností modálních sloves k jejich využití v konstrukcích, které se nazývají opisné slovesné vazby. Čermák se Zavadilem (2010: 315) opisné vazby definují jako: „*ustálená víceslovná spojení, která ještě nemají povahu výrazově morfologického útvaru daného věcněvýznamového slovesa, ale jež už také nelze považovat za pouhá volná syntaktická spojení plnovýznamových lexémů. Jsou to tedy útvary stojící na přechodu mezi syntaktickým spojením a analytickými tvary morfologickými.*“ Ve španělském jazyce se s tímto jevem setkáme pod názvem *perífrasis verbales*. Nejprve si charakterizujeme, jak opisné vazby vypadají, z čeho se konstrukce skládá a také jaké jsou vlastnosti celé vazby a i jednotlivých komponentů. Tradičně se opisné vazby rozdělují do tří skupin dle podoby neurčitého tvaru slovesného. V příštích několika odstavcích si krátce tuto typologii představíme a popíšeme. Svou pozornost věnujeme především ale vazbám, které obsahují modální sloveso a jsou tedy pro tuto práci stěžejní.

1.3.1 Charakteristika opisných slovesných vazeb

Jako první je bez pochyby třeba definovat, co *perífrasis verbales* jsou. Tyto slovesné vazby jsou považovány za slovní seskupení se specifickými gramatickými vlastnostmi. Publikace *Diccionario de perífrasis verbales* (2006: 6) uvádí následovně: „*...se puede asumir que una perífrasis verbal es una agrupación de dos o más verbos en la que, de forma prototípica, sólo el primero es flexivo.*“

Konstrukce opisné slovesné vazby se skládá ve většině případů ze dvou sloves, nicméně existují i početnější případy, které jsou ale spíše raritou. Vazba musí vždy obsahovat určitý tvar pomocného slovesa a neurčitý slovesný tvar. První sloveso, jak již bylo uvedeno v citaci, je vždy flexivní. Rozumíme tím, že má schopnost konjugace - časujeme jej dle osoby a čísla. Ve španělské gramatice se používá výraz *forma personal*. Určitý tvar slovesa inherentně obsahuje informaci o času, osobě, čísle a dalších gramatických kategoriích. Dále je také ve většině případů zároveň finitní sloveso - může fungovat jako kořen nezávislé klauze. Existují taktéž případy opisných slovesných

vazeb, které vznikly, aniž by finitní sloveso obsahovaly. Jedná se kupříkladu o nedokončené věty, např.: "*Me gustaría [poder quedarme aquí]*."⁵

Po určitém tvaru slovesa následuje sloveso v neurčitém tvaru (infinitiv, gerundium, participium) která nese informaci významovou. Ve španělské gramatice je použit termín *forma no personal*. Opisná vazba tvoří vždy jeden syntaktický člen (příisudek), ke které je nutné zvolit vhodný podmět a větné členy. Ty se volí právě podle neurčitého tvaru slovesného, protože ten se považuje za hlavní sloveso vazby. Jedná-li se o sloveso, které vyjadřuje činnost živé bytosti, není možné, aby podmětem věty byla věc neživá (Gómez Torrego; 2005: 192).

K neurčitému tvaru slovesa se ten určitý váže přímo nebo nepřímo, tedy buďto se mezi pomocné sloveso a neurčitý tvar slovesný vloží spojovací výraz, či nikoliv. Velice často se můžeme setkat se spojkou *que*, nebo předložkami *a* nebo *de*. Obsahuje-li opisná vazba nějaký spojovací výraz, jedná se o přímé spojení dvou sloves. Přímé spojení pomocí *que* vidíme například u slovesných vazeb, které obsahují sloveso *tener que* nebo *haber que* + infinitiv (García Gonzáles 1998: 14-15). S předložkou se setkáme například u vazeb *estar para* + *infinitivo* nebo *echar(se) a* + *infinitivo* (García Gonzáles, 1998: 67-68).

Publikace *Perífrasis verbales. 2. es* (García Gonzáles, 1998: 14-15) uvádí, že dalším podstatným faktorem, který rozhoduje, zda se jedná o opisnou slovesnou vazbu, nebo o jinou slovní konstrukci, je míra gramatikalizace určitého tvaru slovesa. Toto sloveso je částečně nebo úplně gramatikalizováno. To znamená, že jeho původní význam musí být částečně nebo zcela potlačen. Baéz San José (1999: 122-123) popisuje opisnou vazbu jako spojení polopomocného a neurčitého tvaru plnovýznamového slovesa. Termín "polopomocné" je využit u sloves, jejichž podstata se liší podle kontextu. Vhodným příkladem je například sloveso *ir*, které může být plnovýznamové, plní-li ve větě věcný význam *jít, jet*. Pokud je ale užito například pro vyjádření budoucího času v konstrukci *ir* + *a* + *infinitiv*, stává se pomocným elementem gramatickým. Jeho původní věcný význam je potlačen, dochází ke gramatikalizaci a lze ho tak nazývat polopomocné.

⁵ Český překlad - Rád bych [zůstal].

V češtině je velmi často ekvivalentem opisné vazbě spojení slovesa a příslovce. Baéz San José (1999: 123) uvádí příklad, kde by se *ha ido desplazando* přeložilo jako *postupně nahrazovalo*.

V opisné vazbě se vyskytuje většinou pouze jedno pomocné sloveso, ale existují také případy, kde se setkáme s více pomocnými slovesy v jedné větě. Gómez Torrego (2005: 193) uvádí příklad věty: "*Pronto **tendremos que volver a empezar a trabajar.***"⁶ Tento jev se nazývá termínem *conjunto de auxiliaridad*.

1.3.2 Typologie opisných slovesných vazeb

Opisné vazby se dělí do několika skupin podle rozlišných hledisek. Autoři gramatik ne vždy sdílí tentýž názor na typologii a hlediska, dle kterých opisné vazby do skupin dělit. V následujících odstavcích si porovnáme rozdělení Gómeze Torrega (2005) a dvojice Zavadila a Čermáka (2010).

1.3.2.1 Gramática didáctica del español

Gómez Torrego (2005: 193-196) rozděluje opisné slovesné vazby podle více hledisek. Jako první uvádí typologii na základě podoby neurčitého slovesného tvaru. Tato typologie obsahuje tři skupiny a to opisné vazby s infinitivem (*de infinitivo, tener que + inf.*), opisné vazby s gerundiem (*de gerundio, llevar + ger.*) a s participiém (*de participio, llevar + part.*)

Dále opisné vazby rozděluje podle významu. Uvádí, že opisná vazba má vždy dva významy - význam hlavního slovesa (neurčitého tvaru slovesného) a poté význam zprostředkovaný pomocným slovesem nebo celou opisnou vazbou. Následně dle významu pomocného slovesa či celé opisné vazby je klasifikuje do dvou skupin: vazby se slovesným dějem (*referidas a la acción verbal*) a vazby modální (*modales*).

Opisné vazby se slovesným dějem dále dělí na ty, které vyjadřují dokončený děj (*significado perfectivo*). Vztahuje se k přerušení nebo úplného ukončení děje a může se vyjádřit následujícími vazbami: *acabar de + inf. dejar de + inf., tener + part.* Dále je dělí na vazby, které vyjadřují začátek či bezprostřední blízkost (*ir a + inf., estar a punto de + inf., ponerse a + inf.*), na ty co vyjadřují opakování nebo frekventovanost děje (*soler + inf., volver a + inf.*) a poslední skupinou jsou vazby vyjadřující průběh či progresivnost (*estar + ger., andar + ger., llevar + ger.*).

⁶ Český překlad - Budeme muset znovu začít pracovat.

Druhou skupinou jsou dle Gómeze Torrega opisné vazby modální, které dále rozděluje do dvou podskupin. První podskupina obsahuje vazby, které vyjadřují povinnost nebo potřebu (*tener que + inf.*, *haber de + inf.*, *deber + inf.*). Druhou podskupinou jsou vazby, jejichž význam vyjadřuje možnost nebo pravděpodobnost (*poder + inf.*, *deber de + inf.*, *querer + inf.*) Uvádí následně další opisné vazby, které již nespádají do předešlých podskupin a vyjadřují významy svolení (*poder + inf.*), přibližné hodnoty (*venir a + inf.*, *venir + ger.*) a budoucího času (*haber de + inf.*).

1.3.2.2 Mluvnice současné španělštiny - lingvisticky interpretační přístup

Typologie uvedena Čermákem a Zavadilem (2010: 316-328) se v zásadě tolik neodlišuje od té, kterou vysvětluje ve své publikaci Gómez Torrego. Rozdělují opisné vazby na vazby modální a dále dle různých významů povahy slovesného děje (dále PSD). Rozlišují dva stěžejní významy PSD, a to významy fázové a kvantitativní.

Významy fázové pokrývají tři základní fáze, které se vyskytují u každého procesu. Jedná se o dějový počátek, průběh a konec. Počátek vyjadřuje fázovost počáteční neboli ingresivnost, průběh fázovost průběhová neboli durativnost a konec děje vyjadřuje fázovost koncová neboli terminativnost.

První fázový význam popisující počátek slovesného děje charakterizuje proces jako bezprostředně očekávaný. Čermák se Zavadilem pojmenovávají konstrukce, které tento význam vyjadřují, inminentní perifráze. Patří mezi ně konstrukce s *estar por*, *estar para* nebo *estar a punto de + inf.* Inminentní perifráze nedovolují negaci. U konstrukce *estar para* je důležité věnovat pozornost významu slovesa *estar*. Jestliže je sloveso plnovýznamové a nese význam účelový, nejedná se o inminentní perifrázi (*Estoy aquí para ayudarte.*⁷).

Další podskupinou fázového významu, jež popisuje počátek děje, se nazývá význam dispozitivní. Ten charakterizuje proces jako bezprostředně zamýšlený. Typickou dispozitivní parafrází je *ir a + inf.*

Poslední skupinou zahrnující počátek procesu je fázovost iniciální, jež charakterizuje proces jako začínající. V konstrukcích se užívá fázových sloves jako *empezar*, *comenzar*, *ponerse a + inf.* Pro tato slovesa je typické, že nemají povahu

⁷ Český překlad - Jsem tu, abych ti pomohl.

pomocných sloves, neboť jejich význam je už sám o sobě fázový a v perifrázi tak zůstává zcela zachován.

Významy durativní povahy slovesného děje následně dělí na durativnost globální a durativnost parciální. Durativnost globální pohlíží na děj jako celek a užívá perifráze složené z finitních tvarů pomocných sloves (*coger, agarrar, ir, llegar*) a slučovací spojky *y*, která předchází nefinitnímu tvaru věcněvýznamového slovesa (*cogió y se fue, agarró y se bebió*). Druhým typem perifráze je *salir + ger*. Parciální durativnost nahlíží na různé vnitřní fáze průběhu děje. Je vyjádřena perifrázemi, které tvoří finitní tvary pomocného slovesa a gerundium. Parciální durativnost se nadále může dělit na aktuální (*estar haciendo*), jež se soustřeďuje na právě probíhající děj. Poté na retrospektivní (*venir haciendo*), ta nahlíží na děj od dřívějšího času až k určitému bodu na časové ose. Dále na prospektivní (*ir haciendo*), jež je orientována do budoucnosti. Pak na kontinuativní durativnost (*seguir haciendo, continuar haciendo*), persisentní (*llevar haciendo*) a jako poslední distributivní durativnost (*andar haciendo*).

Významy terminativní povahy nahlíží na děj na jeho samotném konci a rozdělují se na význam cessativní terminativnosti (*dejar de hacer, cesar de hacer*), egresivní terminativnosti (*acabar de hacer*), konkluzivní (*terminar de hacer*), finitivní (*terminar por hacer*) a konsumativní terminativnosti (*venir a hacer, llegar a hacer*).

Významy kvantitativní pracují s možnými kvantitativními stránkami procesů. Patří sem význam iterativní (opakovatelnost), dále význam frekventativní (násobenost) a význam habituální (obvyklost). Mezi vyjadřující prostředky patří například perifráze *volver a estar, acostumbrar (a) hacer*.

1.3.3 Opisné slovesné vazby s infinitivem

Neurčitý tvar slovesný se může vyskytovat ve třech formách - infinitiv, participium a gerundium. Tato práce se zaměří na vazby s infinitivem, protože právě ten nejčastěji doprovází ve vazbě modální sloveso (sloveso *soled* vždy s infinitivem).

Javier García González (1998: 66) ve své gramatice uvádí, že slovesné opisné vazby pojící se s infinitivem vyjadřují v porovnání s participiem a gerundiem značné množství aspektuálních, modálních a časových hodnot, a to díky neutralitě a abstraktnosti základního tvaru slovesa. Zatímco vazba s participiem vyjadřuje převážně dokonavý aspekt a vazba s gerundiem durativní, tedy vyjadřuje proces akce, vazba s

infinitivem dokáže vyjádřit celou řadu aspektů, včetně již zmíněných a dále například je schopna vyjádřit aspekt charakteru terminativního, progresivního či repetitivního.

Baéz San José (1999: 124) uvádí jako nejčastější opisné vazby s infinitivem následující: *ir a + infinitiv*, tato vazba obsahuje silně gramatikalizované sloveso pomocné sloveso *ir* a slouží k vyjádření blízké budoucnosti. Dále *volver a + infinitiv*, tato vazba vyjadřuje opakování děje. Také *estar por + infinitiv*, ty slouží k vyjádření bezprostředního záměru. V neposlední řadě *ponerse a, echarse a, romper a + infinitiv*. Tyto opisné vazby vyjadřují prudký počátek děje. Velice často jim v češtině odpovídá sloveso s předponou roz-: *romper a reír - rozesmát se*.

1.3.4 Modální opisné slovesné vazby

Modální opisné slovesné vazby (*las perífrasis modales*), což jsou vazby obsahující modální sloveso, přebírají vlastnosti modálních sloves. Popisují postoj mluvčího vůči akci, která je vyjádřena infinitivem. Takové vazby tedy vyjadřují míru potřeby, vůle a možnosti. Mluvíme-li o potřebě a možnosti, mluvíme tak o relativních pojmech; na základě kategorie, v níž se potřeba, nutnost a možnost vyskytuje, je možné rozdělit modální opisné vazby do tří skupin - epistemické, deontické a dynamické (García Fernández, 2012: 79).

Význam epistemický se vztahuje k našemu chápání světa. Jedná se o vyřčení našich názorů a subjektivního hodnocení, např.: *Debe de ser muy tarde*. Taková modální opisná vazba, která se skládá z modálního slovesa *deber de + infinitivu* a slovesa *ser*, vyjadřuje subjektivní valorizaci času, jedná se tedy bezesporu o epistemickou modální vazbu.

Význam deontický se naopak vůbec nevztahuje k subjektivním pocitům mluvčího. Jedná se o vyjádření potřeby a nutnosti s ohledem na vyšší autoritu. Je nutné něco provést, protože nám to říká například zákon či morální zásady, např.: *Los alumnos no pueden estar en esta sala*.⁸ Tento příklad představuje zákaz daný vyšší autoritou - v tomto případě pravděpodobně ředitelem vzdělávacího ústavu.

⁸ Český překlad - Studenti nesmí být v této učebně.

Poslední skupinou je význam dynamický, který se vztahuje k vlastnostem a schopnostem jedince, např.: *Las ranas pueden respirar bajo el agua.*⁹ Tento příklad prezentuje inherentní tělesnou vlastnost.

Španělština, stejně jako čeština, pracuje pouze s pár slovesy, které jsou považovány za modální. Tyto slovesa nadále tvoří dle gramatiky *Perífrasis verbales en español* následující modální opisné vazby: *deber* + infinitiv, *deber que* + infinitiv, *tener que* + infinitiv, *haber que* + infinitiv, *poder* + infinitiv, *haber de* + infinitiv (García Fernández, 2012: 80-81). V následujících odstavcích se zaměříme již na význam a vlastnosti konkrétních modálních vazeb.

1.3.4.1 *Deber* + infinitiv a *deber de* + infinitiv

García Fernández (2012: 84-86) uvádí, že sémantický rozdíl mezi těmito dvěma vazbami je otázkou, jež přesahuje čistě lingvistickou oblast, a stává se tak spíše otázkou normy, jako je například *dequeísmo*¹⁰. Deskriptivní norma považuje samostatné *deber* za pomocné sloveso s deontickou modální hodnotou. Užívá se pro vyjádření povinnosti vůči nějakému řádu či vyšší autoritě. Naopak *deber de* obsahuje epistemickou hodnotu a vyjadřuje možnost, která pramení z našeho chápání světa. Má význam pravděpodobnosti, našeho předpokladu nebo dedukce. Na následujících dvou příkladech lze tento rozdíl snadno zaznamenat:

*Debes estudiar más.*¹¹ - deontická modalita

*Debe de ser tarde.*¹² - epistemická modalita

Tato norma bývá, nicméně, často narušována, poněvadž existuje u španělských mluvčích tendence užívat deontické *deber* s epistemickým významem. Tedy např.: *Debe ser tarde.* Tato tendence se vyskytuje i v opačném případě, kdy epistemické *deber de* zastupuje funkci deontickou. García Fernández (2012) ve své gramatice uvádí příklad *Debes de casarte con él.*¹³

⁹ Český překlad - Žáby mohou dýchat pod vodou.

¹⁰ Jedná se o nenormativní použití předložky "de" společně s předložkou "que" v doplňujících větách nebo substantivních větách podřadných.

¹¹ Český překlad - Musíš víc studovat.

¹² Český překlad - Musí být pozdě.

¹³ Český překlad - Musíš si ho vzít.

1.3.4.2 *Tener que* + infinitiv

Tato vazba je frekventovaněji užívaná, než ta obsahující sloveso *deber*. Modální sloveso *tener que* vyjadřuje povinnost, která je považována za vnější a nevyhnutelnou, zatímco *deber* je spojováno spíše s povinností ve vztahu k tomu, co by bylo žádoucí. Skutečnost, že je povinnost slovesa *tener que* považována za nevyhnutelnou, nám říká, že je-li sloveso použito v dokonavé formě, je jisté, že událost se opravdu stala.

1.3.4.3 *Haber que* + infinitiv

Tato opisná slovesná vazba je neosobního charakteru vyjadřující deontickou modalitu. Využívá se tedy pro reprezentaci povinnosti ve vztahu k nějakému řádu či pravidlům. Velmi často se užívá pro obecná oznámení nějaké povinnosti či potřeby, které platí pro všechny zúčastněné. Užívá se pouze ve třetí osobě singuláru (*hay que*). Nicméně, není ani výjimkou použití této vazby, chceme-li konkrétnímu posluchači sdělit, že je třeba něco udělat. V tomto případě je mu ale nemožné adresovat povinnost explicitně. Gramatika *Las perífrasis verbales en español* (2012) uvádí příklad věty, kterou adresuje učitel žákovi, jež přišel pozdě. Věta zní následovně: *Hay que llegar antes*. V určitých případech lze tuto vazbu zkombinovat s další konstrukcí, která se již určena přímo adresátovi, např.: *Hay que comer menos si quieres adelgazar*.

1.3.4.4 *Poder* + infinitiv

Tato konstrukce vyjadřuje svolení, zákaz nebo schopnost. Jedná se o individuální formu. Existuje pak nepersonální obecná forma, která má podobu *se puede/no se puede* + infinitiv. Tato konstrukce vyjadřuje stejné významy, pouze v obecné rovině. Dále se může konstrukce *no poder* + infinitiv využít pro vyjádření nějaké dedukce či předpokladu ohledně nějaké skutečnosti, kterou mluvčí považuje za nemožnou.

1.3.5 Problém vymezení pojmu

Definovali jsme si, co opisné slovesné vazby jsou, z čeho se skládají a jaké mohou mít vlastnosti. Nicméně i přes tyto stanovené definice existují případy, které stále vyvolávají diskuzi, zda se skutečně jedná o tzv. *perífrasis verbal*, či nikoliv.

Velice podstatnou vlastností opisné vazby je ta, že určitý tvar slovesa potlačuje svůj význam - gramatikalizuje. Existují ale případy, u kterých ke gramatikalizaci slovesa nedošlo, a přesto je konstrukce považována za opisnou slovesnou vazbu. Jedná se o modální slovesa, která si plně zanechávají svůj modální význam, a dále také fázová

slovesa *comenzar, terminar, continuar*, atd. Tato slovesa vyjadřují fázi, ve které se akce právě nachází. Mohou se vyskytovat ve spojitosti jak s gerundiem, tak s infinitivem (zde musí být také předložka). Javier García González (1998) ve své práci zmiňuje, že instrumentální obsah těchto vazeb může napomoci tomu, aby byly považovány za opisné slovesné vazby. Nicméně jeho postoj je k této problematice více než skeptický. Stále považuje za stěžejní, aby byl určitý tvar slovesa alespoň částečně zbaven svého významu, aby mohla být konstrukce, v níž se nachází, považována za *perífrasis verbal* (García González, 1998: 17-18).

Kombinace slovesa *haber* a participia může vyvolávat zdání, že se jedná o opisnou slovesnou vazbu. Ale i přes to, že *haber* je téměř ve všech kontextech plně gramatikalizováno, ve skutečnosti se o tento typ vazby nejedná. Jednoduchý test, jak se ujistit, zda-li se jedná o opisnou slovesnou vazbu, či nikoliv, je vložení elementu mezi určitý a neurčitý tvar slovesa. U *perífrasis verbales* lze vložit například nepřímý doplněk nebo adverbium, např.: *Estoy siempre estudiando*.¹⁴ Mezi *haber* a participium nikoliv (García González, 1998: 19-20).

Dále se opisná vazba může poměrně jednoduše splést s ustáleným slovním spojením (*locución verbal*). V následujících řádcích si ukážeme, jaké jsou mezi těmito elementy rozdíly. Mezi první a zásadní rozdíl patří fakt, že opisné slovesné vazby se vždy skládají ze dvou sloves v rozlišných formách, zatímco ustálená slovní spojení se mohou skládat ze slovesa a slova jiné slovesné kategorie, což je zřejmé v příkladu následujícího slovního spojení - *estar de menos*. Další rozdílnou vlastností je stálost spojení. Nelze jejich část zaměnit za jinou a nezměnit přitom jejich význam. S tímto se nesetkáme u opisné vazby, kde můžeme neurčitý tvar slovesa nahradit. Ovšem i zde má proměna své limity, ale lze ji provést. Další významnou a především odlišnou vlastností ustálených spojení je fakt, že celá konstrukce většinou reprezentuje jednu myšlenku a je tak možné ji nahradit jedním slovem, např. *estar a perder - estropear* (García González, 1998: 20-21).

1.4 Minulé časy ve španělštině

Důležitým bodem této práce jsou také minulé časy ve španělštině, které budou, podobně jako modální slovesa stěžejní pro následující praktickou část. Chceme-li ve

¹⁴ Český překlad - Vždy studuji.

španělštině hovořit o činech, které se odehrály před momentem, ve kterém se nachází mluvčí, je zapotřebí využít jeden z pěti minulých časů (*pretéritos*).

Patří mezi ně časy jednoduché, kdy se jedná pouze o kombinaci kořenu slovesa s vhodnou koncovkou, která vyjadřuje právě daný minulý čas a také osobu a číslo. Mezi jednoduché jednoslovné časy patří jednoduchý minulý čas (*pretérito indefinido - canté¹⁵*) a souminulý čas (*pretérito imperfecto - cantaba¹⁶*). Těmito dvěma časy se budeme zabývat podrobněji v dalších podkapitolách. Zaměříme se především na faktory, které užívání jednoduchého minulého času a imperfekta podmiňují a motivují (Gómez Torrego; 2005: 135).

Další skupinou minulých časů jsou slovesné časy složené. Složená forma se skládá ze slovesa *haber*, které zde funguje pouze jako auxiliár, tedy sloveso, které přidává do věty gramatický význam jako osobu a číslo. Dále se skládá z hlavního slovesa, jež nese sémantický význam a je v neurčitém slovesném tvaru participia. Sloveso v participiu sice nese význam, ale neobsahuje gramatickou informaci tak, jako pomocné sloveso *haber*. Mezi složené slovesné minulé časy patří složený minulý čas (*pretérito perfecto - ha cantado*), předminulý čas (*pretérito pluscuamperfecto - había cantado*) a také *pretérito anterior (hube cantado)*, ten se ale dnes již téměř nepoužívá.

1.4.1 Jednoduchý čas minulý

Jak již bylo zmíněno, detailně se budeme zabývat pouze minulými časy jednoslovnými. Jednoduchý čas minulý, nebo-li také *pretérito indefinido* a *pretérito perfecto simple*, se vyznačuje především svou kompletností. Tento slovesný čas využijeme, chceme-li hovořit o událostech, které se odehrály v minulosti, a je zjevný bod počátku a ukončení. Čin musí být ukončený a zcela oddělený od přítomnosti - od momentu, kdy mluvčí hovoří. Dále je tento čas také vhodný pro výčet ukončených událostí. Setkáme se s ním při vyprávění. Př.: *Me levanté y fui a la escuela. Luego vi al coche sospechoso.*¹⁷ Obvykle se ukončený děj pojí s adverbii udávající minulost, jako například *ayer, la semana pasada* nebo *hace tres meses*.¹⁸ Dále můžeme jednoduchý čas minulý použít, chceme-li hovořit o nevyhnutelné budoucnosti jako by se už odehrála,

¹⁵ jednoduchý čas minulý - zpíval

¹⁶ minulý čas imperfektum - zpíval

¹⁷ Překlad v češtině - Vstal jsem a šel do školy. Poté jsem viděl to podezřelé auto.

¹⁸ Překlad v češtině - včera, minulý týden, před třemi měsíci

např.: ¡*Ya lo agarraron!*¹⁹ Tento čas použijeme v momentě, kdy je bezprostřední budoucnost jistá (Dominguez García a kolektiv; 2013: 31).

1.4.1.1 Tvoření jednoduchého času minulého

Jednoduchý čas minulý se tvoří přidáním vhodné koncovky dle osoby a čísla. Koncovky sloves v různých osobách se liší dle toho, zda sloveso patří do skupiny končící na koncovku -AR či -IR. Jejich konkrétní podoba je zaznamenána v následující tabulce na příkladech *cantar* a *vivir*²⁰. V tomto slovesném čase nalezneme několik sloves, která se vymykají pravidelnému vzorci časování. Taková slovesa se řadí mezi nepravidelná a je zapotřebí si je memorovat.

yo	canté	viví
tú	cantaste	viviste
el/ella	cantó	vivió
nosotros	cantamos	vivimos
vosotros	cantasteis	vivisteis
ellos/ellas	cantaron	vivieron

1.4.2 Imperfektum

Druhým slovesným minulým časem, který se skládá pouze z jednoslovného výrazu, je *pretérito imperfecto*. Lze ho nazvat také souminulý čas. Nejvíce se od jednoduchého minulého času odlišuje v tom, že popisuje děje nedokončené, nedokonalé. Tuto skutečnost již napovídá sám název, kde prefix *im* neguje *perfectum* - dokonavost. Pro tento čas je fundamentální průběh děje, ne jeho ukončení.

Nyní si představíme několik situací, při kterých se používá právě souminulý čas, a co jeho užití podmiňuje. Jak jsme již zmínili, pro tento slovesný čas není důležitý konec, nýbrž průběh děje. Použijeme ho tedy v případě, chceme-li hovořit o ději či činnosti v minulosti, která po nějakou dobu probíhala a nemá zjevný bod počátku a konce. Také je možné místo slovesa ve formě souminulého času, jehož tvar bude k

¹⁹ Překlad v češtině - Už ho chytili!

²⁰ Překlad v češtině - zpívat a žít

nahlédnutí níže, použít kombinaci slovesa *estar*²¹ v *imperfectu* ve spojení s gerundiem, např.: *Estaba estudiando cuando viniste*²² (Dominguéz García a kolektiv; 2013: 33).

Dále se také používá při popisu dějů, které se v minulosti opakovaly. Ty jsou označeny adverbii příslovečného určení času, jež vyjadřují habituálnost či frekvenci jako např.: *siempre*²³ nebo *cada día*²⁴. Se souminulým časem se také setkáme při deskripci osob, věcí a situací, jež jsou neměnné (Gómez Torrego; 2005: 148-149).

V neposlední řadě se používá také při vyprávění dějů imaginárních, vysněných. Proto se tento slovesný čas vyskytuje hojně například v dětské literatuře. Dále není neobvyklé použít souminulý čas, chceme-li výroku přidat zdvořilostní hodnotu. V takovém případě ho využijeme u sloves *deber*, *querer*, *desear*, *poder*, *llamar* nebo *vivir* (Dominguéz García a kolektiv; 2013: 36).

1.4.2.1 Tvoření souminulého času

Imperfectum se časuje podle pravidelného vzorce pouze se třemi výjimkami, které si také představíme. Opět zde záleží, jestli se jedná o sloveso skupiny končící na -AR nebo na -IR. Slovesa z první skupiny přijímají místo koncovky -AR koncovku -ABA a její podoby lišící se dle osoby. Slovesa ze skupiny druhé přijímají koncovku -ÍA. Podoby zmíněných koncovek lze vidět v následující tabulce na příkladných slovesech *cantar* a *vivir* (Dominguéz García a kolektiv; 2013: 33).

yo	cantaba	vivía
tú	cantabas	vivías
el/ella	cantaba	vivía
nosotros	cantábamos	vivíamos
vosotros	cantabais	vivíais
ellos/ellas	cantaban	vivían

²¹ Překlad v češtině - být

²² Překlad v češtině - Když jsi přišel, studoval jsem.

²³ Překlad v češtině - vždy

²⁴ Překlad v češtině - každý den

2. Praktická část

Praktická část bakalářské práce se zaměří na vyhledávání a následnou analýzu respondentních prostředků českých modálních sloves ve španělštině v čase minulém. Budeme se zabývat otázkou, jakými výrazovými prostředky lze česká modální slovesa přeložit do španělštiny a pokusíme se u některých případů analyzovat, proč se mohl překladatel rozhodnout právě pro tento ekvivalent. Naše hypotéza je, že jednotlivé modální významy budou překládány většinou slovesy, jež se uvádí jako jejich ekvivalenty v překladových nástrojích, tedy např. sloveso *moci* se překládá jako *poder*, sloveso *muset* jako *tener que* či *deber (de)*, apod. Jsme si vědomi, že kvalitativní posouzení jednotlivých řešení je otázkou spíše translatické a není tedy naším hlavním cílem. Tím bude především kvantitativní analýza jednotlivých možností překladu. Jak již bylo zmíněno v teoretické části, mezi základní česká modální slovesa, se kterými nyní budeme pracovat, patří *mít*, *moci*, *muset*, *smět* a *chtít*. Slovesa budeme vyhledávat pouze v 1. a 3. osobě singuláru (*chtěl*, *musel*,...).

Pracovat budeme s Českým národním korpusem, což je jazykový elektronický soubor autentických textů, jež zahrnuje jak psaný jazyk (v rozsahu přes 4 mld. slov), tak i záznamy mluveného jazyka (přes 7 mil. slov). Paralelní korpus InterCorp, v němž budeme vyhledávat, obsahuje překlady mezi více než 30 světovými jazyky. Všechny příklady uvedené v této části, jak texty originální, tak jejich španělské překlady, budou pocházet z InterCorpu. Vyhledávání omezíme pouze na beletristické (*core*) české texty, které byly přeloženy do španělštiny.

2.1 Sloveso *chtít*

Nejprve se zaměříme na modální sloveso *chtít*, které je typické pro zastoupení epistemické modality. Korpus InterCorp v13 vyhledal celkem 1 328 výsledků slovesného tvaru *chtěl* (1. či 3. os. v sg.) v českých textech, které byly následně přeloženy do španělštiny. Tento počet jsme snížili funkcí "náhodný vzorek", jež nám dodal 120 náhodně vybraných záznamů. Z těchto 120 výsledků jich pouze 104 splňovalo naše podmínky, tedy slovesný tvar *chtěl* v minulém čase. V 16 zbývajících záznamech se sloveso vyskytovalo v přítomném čase způsobu podmiňovacího - *chtěl by/ch*, což není pro náš výzkum relevantní.

2.1.1 Sloveso *querer*

Sloveso *chtěl* se nejčastěji překládá španělským ekvivalentním modálním slovesem *querer* (74 %), které se ve většině případů vyskytovalo v kombinaci s

neurčitým tvarem slovesa (infinitiv) a tvořily tak opisnou slovesnou vazbu. Domníváme se, že důvodem, proč je samostatně stojících případů bez spojení s infinitivem méně, je fakt, že český jazyk, stejně jako španělský, rovněž velice často pojí modální sloveso *chtít* s infinitivem. Dále se také sloveso *querer* vyskytovalo častěji v imperfektu, než-li v jednoduchém čase minulém. V několika případech byl modální význam *chtít* zcela opomenut a překladatel jej nepřeložil.

Nyní si představíme příklady, ve kterých bylo sloveso *chtěl* přeloženo opisnou slovesnou vazbou obsahující pomocné modální sloveso *querer* a neurčitý tvar slovesa ve formě infinitivu. Podle Goméze Torrega (2005, 194) se jedná o tzv. modální vazbu. Sloveso je zde v imperfektu. Užití právě imperfekta nám napovídá, že není podstatný začátek či konec děje, ale především jeho průběh jako takový.

(1) *Chtěl říci jako vtip ten podivuhodný odborný název, a sám se smál předem.*

Quería contarle, como si fuera una broma, aquel extraño término técnico, y le entró la risa antes de tiempo; pero por más que se esforzó, le resultó imposible recordarlo, se puso de mal humor. (Karel Čapek, *Krakatit*, přeložila: Patricia Gonzalo de Jesús, El Olivuo Azul, Madrid, 2010)

(2) *Ovládaje dokonale český jazyk, chtěl se v Českých Budějovicích pokusit vstoupit do 91. pěšího pluku.*

Dominando completamente la lengua checa quería intentar ingresar en el regimiento de infantería 91ª, en Budweis. (Jaroslav Hašek, *Osudy dobrého vojáka Švejka*, přeložila: Alfonsina Janés Nadal, Destino, Barcelona, 1980)

Jak je možné vidět, sloveso *querer* je tou částí opisné slovesné vazby, jež nese gramatickou informaci o osobě, čísle a času. Jako modální sloveso inherentně obsahuje určitý typ modality, který se často odvíjí od kontextu, v němž je sloveso použito. Zde jde bezesporu o epistemickou modalitu, poněvadž mluvčí hovoří o své subjektivní potřebě.

Následovat budou příklady použití slovesa *querer* rovněž v opisné slovesné vazbě, ale s tím rozdílem, že překladatel zde dal přednost jednoduchému času minulému před imperfektem. V příkladě č. 3 je patrné časové vyhranění za pomoci časového

adverbia *odpoledne/por la tarde*. Taková adverbia, které nám říkají, kdy přesně se děj odehrál, jsou jasnými indikátory jednoduchého času minulého.

(3) *Odpoledne mi **chtěl** dědeček vykládat o Itálii a o té hraběnce, ale já jsem ho prosil, abychom podnikli něco jiného.*

*No lo sé. Yo estuve todo el tiempo en mi habitación. Por la tarde el abuelo **quiso** contarme lo de Italia y la condesa, pero yo le pedí que hiciéramos algo diferente. Fue una imprudencia por mi parte, pero quién iba imaginarse lo que iba a pasar. (Zdeněk Jírotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Karolinum, Praha, 2004)*

(4) *Do sedla se vyšvihl jako mladík, ale jakmile se v něm **chtěl** narovnat, zkřivil tvář a zůstal ohnut.*

*No sé qué pasó dentro. El golpeteo cesó y el jorobado salió a toda prisa sin la corona y con la cara roja, como si se hubiera olvidado por completo de su cojera. Se encaramó a la silla como un joven, pero cuando **quiso** enderezarse en ella se le demudó el rostro, y se quedó doblado. Aguijó al animal con sus espuelas de oro y se fue a la viña. (Miloš Urban, *Sedmikostelí*, přeložil: Kepa Uharte Mendicoa, Ediciones B, Madrid, 2005)*

Nyní se zaměříme na záznamy, v nichž sloveso *querer* stojí samostatně bez neurčitého tvaru slovesa. U prvního příkladu zvolil překladatel odlišnou strukturu věty, a sloveso *querer* tak není součástí opisné vazby, jako je v původním textu, nýbrž tvoří větu hlavní. V druhém příkladu již samotný originál neobsahuje opisnou vazbu.

(5) *Za každou cenu **chtěl** filmování nějak odložit, ale nepochodil.*

***Quería** que el rodaje se postergase a toda costa, pero no tuvo éxito. (Milan Kundera, *Život jinde*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Seix Barral, Barcelona, 2001)*

(6) (...) *a druhé ženě zase svazoval copy v uzel, sundal ze skoby obraz Ježíše a na ten hák pověsil za ty copy svoji manželku, aby s ní mohl dělat, co **chtěl** ... možná, že se to těm ženským líbilo, možná jim to dělalo dobře, některé ženské jsou skutečný nástroj d'ábla...*

(...) *y a la otra mujer, al contrario, le anudaba las trenzas, descolgaba el cuadro de Jesús, y colgaba a la mujer por el pelo, así podía hacer con ella lo que quería...* Tal vez a las mujeres les gustaba, tal vez quedaban satisfechas, algunas mujeres son el verdadero instrumento del diablo. (Bohumil Hrabal, *Pábitelé*, přeložily: Eva Kruntorádova, Núria Mirabet, Destino, Barcelona, 1996.

Dále si ukážeme skutečnost, že pouze v 9 případech (8,7 %) byl použit jiný čas než-li imperfektum či jednoduchý minulý čas, nebo jiný modus nežli indikativ. Například v ukázce č. 7 je sloveso *querer* v předminulém čase (*pretérito pluscuamperfecto*) ve spojitosti se slovesem v základním tvaru. Tento čas byl zde použit, poněvadž mluvčí hovoří o ději, jež se odehrál před jiným dějem v minulosti. Počet slovesných časů v obou srovnávacích jazycích je různý, proto nás užití různých časů nepřekvapilo. V záznamu č. 8 překladatel zvolil změnit zcela tvar slovesa, a přeložil ho do neurčitého tvaru formy gerundia, aby vystihl strukturu porovnání. Ve 4 případech jsme se setkali s použitím subjunktivu imperfekta, názornou ukázkou nalezneme v příkladě č. 9, kde byl tento modus a čas použit, protože věta hlavní vyjadřuje valorizaci v minulém čase.

(7) *Vymlouval se, že **chtěl** před odjezdem prohlédnout známý skleník hraběte Harracha u Brucku a na zpáteční cestě že zabloudil, a teprve ráno celý unavený že dorazil k Bílé růži.*

*Él se excusó diciendo que antes de marcharse **había querido** visitar el famoso invernadero del conde Harrach, en Bruck, y que al regresar se había extraviado y por la mañana, muerto de cansancio, había llegado a la "Rosa blanca" (mientras tanto se había acostado con la bella durmiente de la "Rosa blanca").* (Jaroslav Hašek, *Osudy dobrého vojáka Švejka*, přeložila: Alfonsina Janés Nadal, Destino, Barcelona, 1980.)

(8) *Nikdy nezapomenu na jeho výraz, zpočátku vlídný a snad trochu omluvný, když zvedl oči od šálku, který objímal oběma dlaněmi, jako by se od něj **chtěl** zahřát.*

*Jamás olvidaré su expresión cuando levantó los ojos de la taza que abrazaba con ambas manos, como **queriendo** calentarse con ella: al principio acogedora*

y *quizás algo arrepentid*. (Miloš Urban, *Lord Mord*, přeložil: Kepa Uharte, Ediciones B, Barcelona, 2009.)

(9) *Nedovedl jsem si představit, že by dědeček **chtěl** chytat ryby na udici v rozvodněné řece.*

*Me parecía muy extraño que el abuelo **quisiera** pescar con anzuelo en un río que se había salido de su cauce.* (Zdeněk Jírotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Karolinum, Praha, 2004)

2.2.2 Vyjádření modálního významu jinými výrazovými prostředky

Ve zbylých výsledcích (26 %) je náš předmět výzkumu - sloveso *chtěl* - a jeho modální význam, přeloženo jiným slovesem, než-li *querer*. Tato slovesa mají synonymní či podobný význam. Kromě těchto sloves bylo také sloveso *chtěl* přeloženo slovesnými vazbami.

Z počátku si představíme slovesa, jež nahrazovala modální sloveso *querer*. Patří sem sloveso *pretender* (3 záznamy), *disponer* (3 záznamy), *intentar* (3 záznamy), *desear* (3 záznamy), *pedir* (1 záznam), *insistir* (1 záznam), *gustar* (1 záznam) a *buscar* (1 záznam.)

Sloveso *pretender* nese v češtině význam *snažit se, usilovat o něco*. Dalo by se tedy říci, že se jedná o velmi podobný význam slovesa *chtít/querer*, nicméně vyjadřuje již nějaké množství úsilí a snahy dosáhnout chtěného.

V obou případech byl použit čas imperfektum. V druhém příkladě (11) si lze všimnout, že se v českém originále sloveso *chtěl* nachází v opisné slovesné vazbě, ale v překladu nikoliv. Zde dal překladatel přednost změně struktury věty.

(10) *A přesto nad ním plakal, anebo alespoň **chtěl**, aby to tak vypadalo.*

*Y, sin embargo, se emocionaba sólo de pensarlo, o al menos **pretendía** que así lo pareciera.* (Miloš Urban, *Lord Mord*, přeložil: Kepa Uharte, Ediciones B, Barcelona, 2009.)

(11) *Snad se **chtěl** dát přeject.*

*Tal vez **pretendía** que lo atropellaran.* (Jaroslav Hašek, *Osudy dobrého vojáka Švejka*, přeložila: Alfonsina Janés Nadal, Destino, Barcelona, 1980.)

Sloveso *disponer* vyjadřuje bezprostřední počátek děje. Mluvčí tímto slovesem vyjadřuje svou bezprostřední intenci vykonat nějakou aktivitu. Zde můžeme vidět použití jak imperfekta, tak jednoduchého času minulého.

(12) *Zavřel okno, a právě když se chtěl vrátit na lůžko, zahřměl výstřel pana Milouše.*

Cerró la ventana y, cuando se disponía a regresar a la cama, resonó el disparo del señorito Milouš. (Zdeněk Jirotko, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Karolinum, Praha, 2004)

(13) *Už už jsem chtěl za sebou zavřít, v domnění, že ten, kdo zavřel vodu, už je patrně v jednom z pokojů za zavřenými postranními dveřmi.*

Me dispuse a irme: quien hubiera cerrado el grifo sin duda se hallaría en una de las habitaciones laterales. (Miloš Urban, *Sedmikostelí*, přeložil: Kepa Uharte Mendicoa, Ediciones B, Madrid, 2005)

Následuje sloveso *intentar*, které vyjadřuje mluvčího snažení a chtění. V prvním příkladu (14) bylo sloveso přeloženo jednoduchým časem minulým značícím jednorázovou aktivitu. Ve druhém příkladě (15) je modální význam vyjádřen neurčitým tvarem ve formě gerundia.

(14) *"Ale copak-," vyhrkl Prokop a chtěl se zvednout.*

—¡ Pero qué...!— exclamó Prokop, e intentó incorporarse. (Karel Čapek, *Krakatit*, přeložila: Patricia Gonzalo de Jesús, El Olivuo Azul, Madrid, 2010)

(15) *Házel jsem pak lopatou uhlí do uhláků a chtěl jsem se dovědět, co chce.*

Me puse a cargar los cubos de carbón, intentando averiguar lo que quería. (Milan Kundera, *Smích*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Seix Barral, Barcelona, 2002)

Sloveso *desear*, které je možné vidět v následujících příkladech, nese spíše význam *přání si*, potažmo *chtění*. V prvním příkladě (16) bylo použito imperfektum. V druhém příkladu (17) bylo sloveso *chtít* zcela odstraněno a nahrazeno frází *por el deseo*.

(16) *Nedalo se opravdu nic jiného dělat, musel jsem zakřiknout ten špatný příběh, ten špatný žert, který se nespokojoval sám sebou, ale obludně se množil v další a další hloupé žerty, **chtěl jsem** vymazat celý tento den, jenž povstal nedopatřením jen proto, že jsem se ráno pozdě probudil a nemohl už odjet, ale chtěl jsem vymazat i všechno, co k tomuto dni směřovalo, všechno to hloupé snažení o Helenu, jež spočívalo rovněž jen na omylu.*

*No había otra posibilidad, tenía que interrumpir aquella historia ruin, aquella broma estúpida que no se contentaba consigo misma sino que se multiplicaba monstruosamente dando lugar a más y más bromas estúpidas, **deseaba** borrar todo este día que se había producido por error, sólo porque a la mañana me levanté tarde y ya no me pude marchar, pero también **deseaba** borrar todo lo que me había conducido a aquel día, toda la tonta conquista de Helena, que estaba igualmente basada en el error. (Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Editorial Seix Barral, Barcelona, 1994)*

(17) *Dalo se to ovšem vysvětlit tím, že tak **chtěl** Lauře ulehčit v jejím rozchodu.*

*Naturalmente aquello podía explicarse **por el deseo** de hacerle más fácil a Laura la separación. (Milan Kundera, *Nesmrtelnost*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Tusquets, Barcelona, 1998)*

Další možné sloveso, jakým lze vyjádřit sloveso *chtít* a bylo naším výzkumem zaznamenáno, je sloveso *pedir*. Toto verbum primárně znamená *žádat, prosit*, potažmo *chtít*. V tomto použití je sloveso *pedir* v jednoduchém čase minulém.

(18) ***Chtěl** za ni horentní sumu, trhal si vousy a přísahal, že takovou krávu nenajdou v celé Haliči, v celém Rakousku a Německu, v celé Evropě a na celém světě, přitom vyl, plakal a dušoval se, že je to nejtlustší kráva, která kdy z poručení Jehovy přišla na svět.*

*Les **pidió** por ella una cantidad desorbitada, se mesó la barba y juró que no encontrarían una vaca semejante en toda Galitzia ni en toda Austria, ni en Alemania ni en toda Europa. Y llorando se lamentaba de que aquella era la vaca más gorda que jamás había llegado al mundo por orden de Yahveh. (Jaroslav Hašek, *Osudy dobrého vojáka Švejka*, přeložila: Alfonsina Janés Nadal, Destino, Barcelona, 1980)*

Sloveso *insistir*, které bylo také použito pro vyjádření modálního významu *chtít*, se asi nejvíce odklání od významu slovesa, poněvadž vyjadřuje spíše naléhání, trvání na něčem.

(19) *Veterinář trval na tom, že už nebude nikdy běhat, dokonce ani chodit, a klisnu **chtěl** utratit.*

*El veterinario estaba convencido de que nunca volvería a correr, que ni siquiera volvería a andar, e **insistía** en sacrificarla.* (Ivan Klíma, *Láska a smetí*, přeložila: Judit Romeu Labayen, Acantilado, Barcelona, 2007)

Sloveso *gustar* znamená *mít rád, líbit se*.

(20) *A poslední hepening, dobytí Berlína, kouřící a dýmající město, ve kterém nezůstal jediný dům, tečka, to bych tam **chtěl** být při tom, jak leze voják na vrchol říšského sněmu a tam zastrkuje rudou vlajku sovětskou... (...)*

*Y el último happening, la conquista de Berlín, una ciudad humeante en la que no había quedado ni una sola casa en pie, aquél sí **me hubiera gustado** verlo, para observar cómo un soldado subía por las paredes del edificio del Reichstag y plantaba la bandera roja, la bandera soviética... (...)* (Bohumil Hrabal, *Svatby v domě*, přeložila: Monika Zgustová, Ediciones Destino, Barcelona, 1993)

Sloveso *buscar*, které následuje, má primární význam *hledat*, jako sekundární by se dal považovat význam *snažit se*.

(21) *Když se na sebe díval hodně dlouho do zrcadla, podařilo se mu nakonec zahlédnout, co **chtěl**: tvrdý pohled oka nebo surovou linku úst.*

*Cuando pasaba largo tiempo mirándose al espejo, lograba finalmente ver lo que **buscaba**: una mirada dura o un rictus cruel en la boca.* (Milan Kundera, *Život jinde*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Seix Barral, Barcelona, 2001)

Jak již bylo zmíněno, modální význam *chtít* nebyl přeložen pouze slovesy podobného významu jako verbum *querer*, ale v několika případech se vyskytly v překladu vazby jako kupříkladu *ir a + inf.* (3 záznamy), *tener ganas de* (3 záznamy), *estar a punto de* (2 záznamy). V prvním příkladě se setkáme s vazbou *ir a + inf.* v imperfektu, jež značí průběh z minulosti do budoucnosti. Dle Goméze Torregy (2005:

194) patří vazba *ir a + inf.* spolu s *estar a punto de* mezi opisné vazby vyjadřující slovesný děj, konkrétně vyjadřující počátek či bezprostřední blízkost děje. Dle Čermáka se Zavadilem (2010: 316-317), kteří dělí opisné slovesné vazby podle významu povahy slovesného děje, taktéž uvádí, že konstrukce *estar a punto de* a *ir a + inf.* popisují počátek slovesného děje. Vazba *estar a punto de* pojmenovávají jako inminentní perifrázi, *ir a + inf.* zase dispozitivní.

(22) **Chtěl** si sednout zase do vozu, ale viděl, že dívka vystoupila druhými dvířky také.

Iba a volver al coche a sentarse pero vio que la chica salía por la otra puerta. (Milan Kundera, *Směšné lásky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Grijalbo Mondadori S. A., Barcelona, 2000)

(23) Prokop, který **chtěl** užuž spustit válečný křik, se zarazil.

Prokop, que ya estaba a punto de lanzar un grito de guerra, se contuvo. (Karel Čapek, *Krakatit*, přeložila: Patricia Gonzalo de Jesús, El Olivo azul, Madrid, 2010)

Vazba *tener ganas* by se dala doslovně přeložit jako *mít chuť*. Ve španělštině se tato vazba pojí s předložkou *de*. V prvním příkladě (24) je použito imperfektum, ve druhém (25) pak jednoduchý čas minulý. Užití daného čase v této ukázce (25) vyplývá z užití adverbialního sousloví *v první chvíli*, který daný děj časově ohraničuje, zatímco v první ukázce žádné takového časové ohraničení děje není.

(24) Měl jsem pocit, že jsem se stal obětí atentátu, **chtěl** jsem křičet a volat policii.

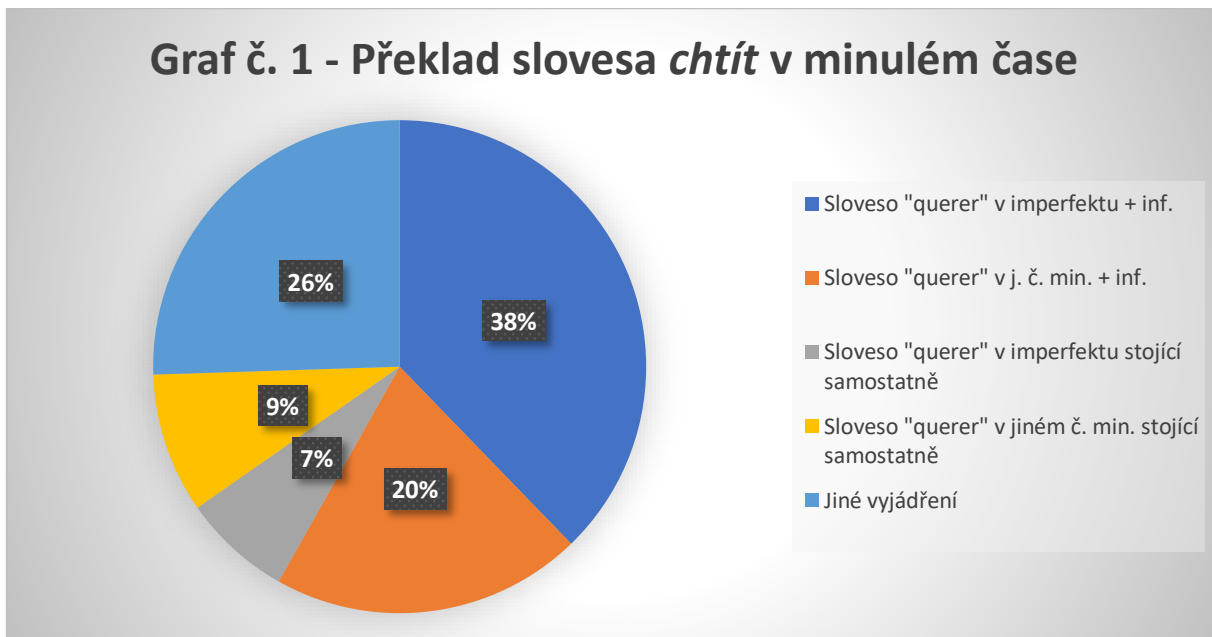
Tenía la sensación de que había sido víctima de un atentado, tenía ganas de gritar y llamar a la policía. (Milan Kundera, *Nesmrtelnost*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Tusquets, Barcelona, 1998)

(25) **Chtěl** v první chvíli stvrdit slovy tuto tak dlouho očekávanou událost, ale pak pochopil, že je lépe mlčet.

Al principio tuvo ganas de confirmar con palabras este acontecimiento tanto tiempo esperado, pero después se asustó y comprendió que debía callar. (Milan

Kundera, *Směšné lásky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Grijalbo Mondadori S. A., Barcelona, 2000)

Graf č. 1 - Překlad slovesa *chtít* v minulém čase



2.2 Sloveso *muset*

Dalším slovesem, jež inherentně vyjadřuje modální význam, je sloveso *muset*, které vyjadřuje nutnost a povinnost. Tato modálnost může být deontická, nebo epistemická. Zde záleží na kontextu, ve kterém se slovo nachází. Tuto problematiku se pokusíme u jednotlivých příkladů definovat.

Za pomoci korpusu InterCorp v13 jsme vyhledali sloveso *muset* v minulém čase v singuláru 1. a 3. osoby - *musel* (jsem). Na dotaz *musel* bylo naleznuto v českých beletristických textech 613 výsledků. Na tento počet jsme následně použili funkci náhodného vzorku, po kterém nám zbylo 120 výsledků. 12 z nich neobsahovalo minulý čas, ty byly tedy vymazány. Nyní budeme pracovat se 108 výsledky tvaru *musel*.

Analýza výsledků ukázala, že v celých 68,5 % bylo sloveso přeloženo španělským ekvivalentem *tener que*, v 10,2 % bylo použito sloveso *deber*, nebo jeho ekvivalent *deber de*, v 8,3 % byly použité jiné výrazy vyjadřující modálnost slovesa *muset*. Ve 13 % byl překlad tohoto slovesa vynechám a modálnost vyjadřující povinnost byla řešena jiným způsobem. V následujících kapitolách si ke každému způsobu vyjádření uvedeme příklad a budeme se mu věnovat detailněji.

2.2.1 Sloveso *tener que*

Toto sloveso bylo použito při naprosté většině případů (74 případů ze 108), a můžeme tak z tohoto výsledku vyvodit závěr, že opisná slovesná vazba *tener que* + inf. je nejčastější volbou při překládání slovesa *muset*. Zajímavou skutečností je to, že oproti výsledkům u předchozího předmětu výzkumu slovesa *chtít/querer*, zde zcela dominuje jednoduchý čas minulý (56 %) nad imperfektem (33,3 %). Ve zbylých výsledcích (11 %) byl použit jiný čas, nebo jiný modus nežli indikativ.

2.2.1.1 *Tener que* v imperfektu

V prvním příkladě (26) je modálnost jasně epistemická, poněvadž mluvčí svým projevem vyjadřuje pouze svou myšlenku, názor, hypotézu, která může být pravdivá či nikoliv. Ve druhém příkladě (27), na druhou stranu, sloveso *tener que* vyjadřuje povinnost podloženou nějakým předpisem. Z tohoto důvodu se jedná o modalitu deontickou. V tomto příkladě je také patrné, že jde o výčet pravidelné rutiny, proto je použito imperfektum.

(26) *Tu mi vytanulo i jeho jméno, překvapil jsem Lidu sdělením, že pokud vím, ten chlapík se jmenuje Démétr, právo rýžovat poklady v hoře musel dobře zaplatit, i když nevím komu.*

Entonces me vino su nombre a la cabeza y sorprendí a Lída informándola de que, según me habían dicho, ese tipo se llamaba Demeter; al parecer, por el derecho de buscar tesoros en esa montaña, tenía que pagar un alto precio, aunque ignoraba a quién. (Ivan Klíma, *Láska a smetí*, přeložila: Judit Romeu Labayen, Acantilado, Barcelona, 2007)

(27) (...) *nakonec jsem měl i tisícikorunu, ale ráno od šesti a večer před spaním šéf chodil kontrolovat, jestli jsem si myl nohy, a už ve dvanáct jsem musel být v posteli.*

(...) *a final llegué a tener hasta mil coronas, pero, por la mañana desde las seis y por la noche antes de acostarnos, el jefe venía a controlar si me había lavado los pies, y a las doce tenía que estar ya en la cama.* (Bohumil Hrabal, *Obsluhoval jsem anglického krále*, přeložili: Jitka Mlejnková, Albert Ortiz, Destino, Barcelona, 1989)

2.2.1.2 *Tener que* v jednoduchém čase minulém

První případ (28) je opět exemplárním příkladem deontické modalit, protože sloveso *muset* zde zastupuje povinnost uloženou vyšší mocí. Jednoduchý čas minulý byl v tomto případě patrně použit, protože se jedná o jednorázový a již ukončený děj v minulosti.

(28) *A tak se neuvěřitelné stalo skutkem a já jsem se v Chebu **musel** podrobit prohlídce u vrchního soudu před soudcem a lékařem vojenských eses (...)*

*Y así lo increíble se hizo realidad y yo, en Cheb, **tuve que** someterme a la revisión del tribunal superior, ante un juez y un médico de las SS militares y (...)*

(Bohumil Hrabal, *Obsluhoval jsem anglického krále*, přeložili: Jitka Mlejnková, Albert Ortiz, Destino, Barcelona, 1989)

2.2.2 Sloveso *deber* (*de*)

Dalším ekvivalentem modálního významu slova *muset*, je sloveso *deber* (+*inf.*), které se, jak uvádí teoretická část, považuje za sloveso s deontickou modální hodnotou. Užívá se pro vyjádření povinnosti vůči nějakému řádu. Ekvivalent s předložkou *de*, tedy opisná slovesná vazba *deber de* + *inf.*, se sémanticky odlišuje, protože nese význam pravděpodobnosti, našeho předpokladu, který pramení z našeho chápání světa. Tím pádem se jedná o sloveso obsahující epistemickou hodnotu. Tato norma bývá často porušována, a my zde máme dva příklady. Vše všech třech (29, 30, 31) příkladech je modální význam jasně epistemický, protože mluvčí hovoří o určité pravděpodobnosti, kterou vyvozuje ze svých předpokladů. Z tohoto důvodu by zde měla být použita vazba *deber de*, jak je tomu v příkladu č. 29, kde je vazba použita vzhledem k modalitě slovesa správně. Ve druhém (30) a třetím příkladě (31) je norma porušena. Můžeme si tedy potvrdit, že skutečně existuje tendence užívat původně deontické *deber* s epistemickým významem. První příklad (29) obsahuje sloveso v imperfektu, zatímco druhý (30) v jednoduchém čase. V onom druhém příkladu je očividný indikátor, který doprovází jednoduchý čas minulý, a tím je vymezení času v minulosti za pomoci adverbia. V tomto případě konkrétně *przed* *vosmou* *hodinou*/*antes de las ocho*.

(29) ***Musel** zůstat s Rozetou v sakristii.*

***Debía de** haberse quedado con Rozeta en la sacristía.* (Miloš Urban, *Sedmikostelí*, přeložil: Kepa Uharte Mendicoa, Ediciones B, Madrid, 2005)

(30) *Jestli byl Angličan u Jensena, **musel** vodejít před vosmou hodinou, ponivač ty politikové Ericsonovou nezajímali tak, aby neviděla a neslyšela (...)*

*Si el inglés subió a ver a Jensen, **debió** irse antes de las ocho, porque la señora Ericson en ningún momento estuvo tan concentrada en los políticos como para no ver ni oír nada (...)* (Josef Škvorecký, *Hřichy pro pátera Knoxe*, přeložila: Anita Gómez de Cardenas, Grupo Editorial Norma, Barcelona, 1999)

(31) *Porybný **musel** zahlédnout pod nohama můj stín, protože strhl z ramene mušketu a vypálil v bláhové naději, že prostřelí deset palců ztuhlé vody.*

*El guarda de pesca **debió** ver bajo sus pies mi sombra, porque se sacó del hombro el fusil y disparó con la ingenua esperanza de que atravesaría doce pulgadas de agua rígida.* (Miloš Urban, *Hastrman*, přeložil: Kepa Uharte, El Andén, Barcelona, 2008)

2.2.3 Vyjádření modálního významu jinými výrazovými prostředky

Modální význam povinnosti byl dále překládán i jinými slovesy, než jsou *tener que* a *deber (de)*. Mezi první slovesa, kterými bychom se rádi zaobírali, patří vazby *haber de* a *haber que*, jež patří do skupiny modálních vazeb vyjadřující povinnost a potřebu (García Fernández, 2012: 80-81). Po těchto vazbách následuje sloveso v infinitivu. Vazba *haber de* může rovněž reprezentovat vyjádření budoucího času (Gómez Torrego, 2005: 196), v našich příkladech se ale jedná pouze o vyjádření modality. V příkladě č. 32 vazba vyjadřuje deontickou modalitu, poněvadž povinnost, kterou zastupuje, byla položena vyšší mocí.

Jak bylo zmíněno v teoretické části, vazba *haber que* je nejčastěji používána pro vyjádření povinnosti ve vztahu k nějakému nařízení. V našem příkladě (33) není z kontextu zcela jisté, zda bylo mluvčímu nařízeno, aby obraz sundal. V tomto případě by podpořil tuto definici. Pokud obraz sundal z vlastní vůle, nejedná se o běžné užití, nýbrž o výjimku.

Dalšími možnostmi, jak vyřešit překlad modálního významu slova *muset*, je sloveso *necesitar* (34), které nese význam *potřebovat*, nebo dále vazba *verse obligado* (35). U tohoto příkladu je vcelku jasný indikátor použití imperfekta, v kterém se slovesná vazba vyskytuje, a to adverbium časového určení *siempre*, neboli *vždycky*. To tedy vyjadřuje určitou repetitivnost, která je pro imperfektum typická.

(32) *Pro vás je oficír, vojáci, mravní zákon, at' tomu rozumíte nebo ne, a poněvadž každéj zákon **musel** mít svýho zákonodárce, vojáci, je to jen oficír, ke kterému se cítíte a musíte cítit být vším povinni a beze vší vyjímky plnit každý jeho nařízení, byť i se vám to nezamlouvalo.*

*Soldados, para vosotros el oficial es una ley moral, tanto si lo entendéis como si no, y como toda ley **ha de** tener su legislador, ese no es más que el oficial, soldados, ante el que todos vosotros os tenéis que sentir obligados y cuyas órdenes tenéis que cumplir aunque no os gusten.*(Jaroslav Hašek, *Osudy dobrého vojáka Švejka*, přeložila: Alfonsina Janés Nadal, Destino, Barcelona, 1980)

(33) *Všechny svatý jsem vytrpěl ve stavení, jenom vobrázek svatýho Josefa, ten **musel** pryč, a tak mě teď pámbu potrestal za všechny ty moje hříchy a za mou nemravnost.*

*En casa aguantaba a todos los santos, pero **hubo que** sacar el cuadro de san José y ahora Dios me castiga por todo: mis pecados e inmoralidades.* (Jaroslav Hašek, *Osudy dobrého vojáka Švejka*, přeložila: Alfonsina Janés Nadal, Destino, Barcelona, 1980)

(34) *nemohl si pomoci, **musel** se v nich přehrabovat, válet je konečky prstů, přikrývat oběma dlaněmi.*

*G . H . Bondy estaba como extasiado, no podía evitarlo; **necesitaba** tocarlas, hacerlas rodar con las yemas de sus dedos, taparlas con sus dos manos.*(Karel Čapek, *Válka s mlouky*, přeložili: Ana Falbrová, Ciro Elizondo, Bruguera, Barcelona, 1982)

(35) *"Ale ten se vždycky tak bál, že jsem mu **musel** chodit naproti, když šel z práce, a už mu bylo pětadvacet let a tak se bál a všude sedával v koutku!"*

*"Pero si él siempre tenía tanto miedo que yo **me veía obligado** a ir a buscarle al trabajo para acompañarle a casa, a los veinticinco años aún se escondía en un rinconcito, ¡tanto miedo le daba todo!"* (Bohumil Hrabal, *Městečko*, přeložila: Monika Zgustová, Ediciones Destino, Barcelona 1995)

2.2.4 Vynechání překladu

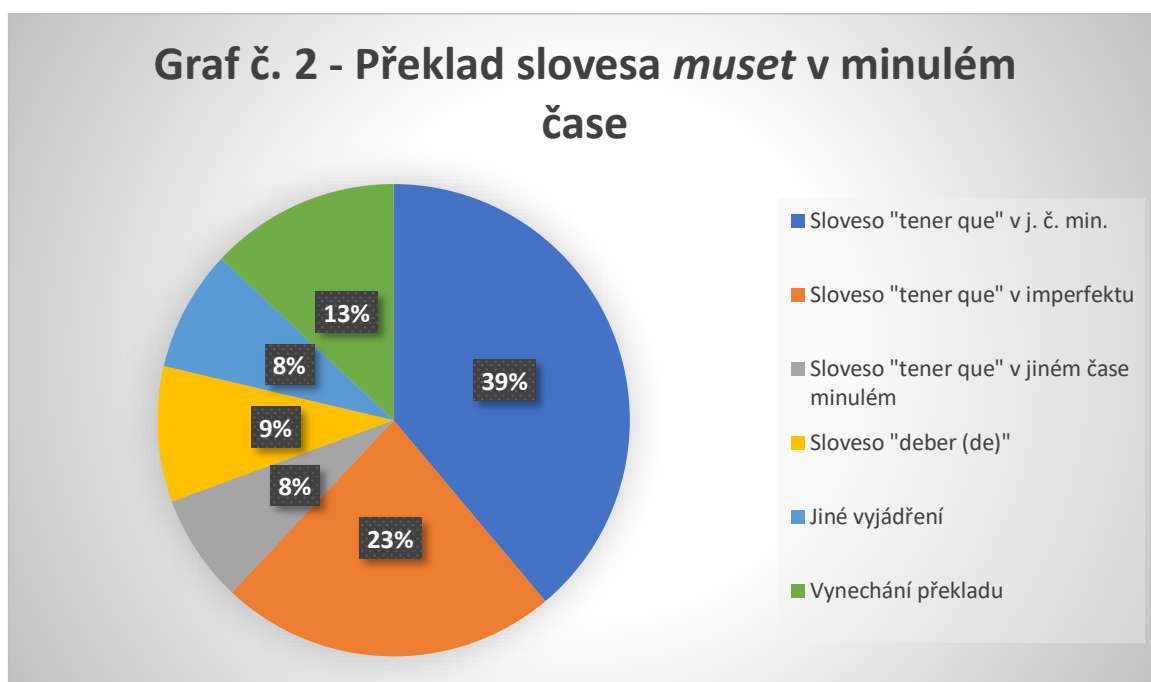
V několika případech (13 %) se sloveso *muset* zcela vynechalo (č. 36), a nebo nahradilo negací modálního slovesa *moci*, jak lze vidět v příkladě č. 37.

(36) **Musel** jsem namítnout, že to bylo v době, kdy v Praze nebyly tak snadno k dostání drogy.

Señalé que eso había sido en la época en que en Praga no era tan fácil conseguir drogas. (Miloš Urban, *Sedmikostelí*, přeložil: Kepa Uharte Mendicoa, Ediciones B, Madrid, 2005)

(37) *Kdo šel kolem, **musel** do ní aspoň nahlédnout nebo vhodit korunu, schválně, kdy dopadne.*

*Quien pasaba por allí, **no podía** evitar al menos echar un vistazo o arrojar una corona para ver cuánto tardaba en llegar al fondo.* (Miloš Urban, *Sedmikostelí*, přeložil: Kepa Uharte Mendicoa, Ediciones B, Madrid, 2005)



2.3 Sloveso *moci*

Dalším slovesem, které obsahuje modálnost, je sloveso *moci*. Toto sloveso může vyjadřovat buďto modalitu deontickou, pakliže vyjadřuje určité svolení, a nebo modalitu dynamickou, vyjadřuje-li inherentní schopnosti.

InterCorp v13 našel na dotaz *mohl* ve španělském překladu českých beletristických textů celkem 993 výsledků. Po užití funkce náhodného vzorku zbylo 120 výsledků, z kterých bylo vynecháno 34 příkladů, protože nesplňovaly požadavky našeho výzkumu.

Sloveso *moci* je nejčastěji překládáno španělským ekvivalentem *poder*, a to konkrétně v 76,7 % případů. Mnohem častěji bylo sloveso *poder* užito v imperfektu (56 %), než-li v jednoduchém čase minulém (17 %). V 1,2 % výsledků bylo sloveso přeloženo jiným způsobem, a to frází *ser capaz*. Celých 22,1 % výsledků neobsahovalo žádný ekvivalent, sloveso bylo zcela vynecháno.

2.3.1 Sloveso *poder* v imperfektu

Nejprve se zaměříme na případy, kde byl jako ekvivalent v překladu použito sloveso *poder* v imperfektu. Gómez Torrego (2005: 196) uvádí vazbu *poder + inf.* mezi modálními vazbami, které vyjadřují možnost nebo pravděpodobnost podobně jako již zmíněná vazba *deber de + inf.*, nebo vyjadřují svolení, či schopnost.

V příkladě č. 38 sloveso *mohl/podía* vyjadřuje pravděpodobnost, subjektivní hodnocení, proto se jedná o epistemickou modalitu. V příkladě č. 39 zase modální sloveso vyjadřuje vnitřní schopnost, jedná se tedy o dynamickou modalitu.

(38) *Kastrólek **mohl** stát na sporáku už předtím.*

*El caso del agua **podía** estar de antes.* (Milan Kundera, *Směšné lásky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Grijalbo Mondadori S. A., Barcelona, 2000)

(39) *Lidé se ho báli dvojnásob: **mohl** jim ublížit svou mocí (byl přece jen Stalinův syn) i svou přízní (otec **mohl** trestat místo zavrženého syna jeho přátele)*

*La gente lo temía por partida doble: **podía** hacerles daño con su poder (al fin y al cabo era hijo de Stalin) "y con su favor (el padre **podía** castigar a sus amigos en lugar de hacerlo con el hijo reprobado)*(Milan Kundera, *Nesnesitelná lehkost bytí*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Tusquets Editores S.A., Barcelona, 1985)

2.3.2 Sloveso *poder* v jednoduchém čase minulém

V následujícím příkladě (40) je možné předpokládat, že jednoduchý čas minulý *mohl* být použit, poněvadž se jedná o výčet dějů. Vezmeme-li v úvahu modalitu, kterou sloveso nese, jedná se o vyjádření inherentní schopnosti, tedy o dynamickou modalitu.

(40) *Dělal, co **mohl**, a dělal to, jak nejlíp mohl.*

*Hizo lo que **pudo** y lo hizo tan bien como pudo.*(Bohumil Hrabal, *Morytáty a legendy*, přeložily: Luisa Rancaño, Núria Mirabet, Destino, Barcelona, 2000)

2.3.3 Vyjádření modálního významu jinými výrazovými prostředky

V tomto případě není škála jiných výrazových prostředků ani zdaleka tak pestrá, jak tomu bylo v předešlých analýzách, protože obsahuje pouze jeden jediný výraz. V příkladu č. 41 lze vidět užití fráze *ser capaz*, která vyjadřuje existenci či neexistenci schopnosti, jedná se tak o modalitu dynamickou.

(41) *Když si **mohl** odpočinout (a navždy) od operačního stolu nemocnice, proč by si neodpočal od tohoto operačního stolu světa, na kterém otvíral imaginárním skalpelem pouzdro, v němž ženy ukrývaly iluzorní milióntinu nepodobného*

*Si **había sido capaz de** descansar (y para siempre) de la mesa de operaciones del hospital, ¿por qué no descansar de esa mesa de operaciones del mundo, sobre la cual abría con un escalpelo imaginario la funda en la que las mujeres guardaban la ilusoria millonésima diferencial?* (Milan Kundera, *Nesnesitelná lehkost bytí*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Tusquets Editores S.A., Barcelona, 1985)

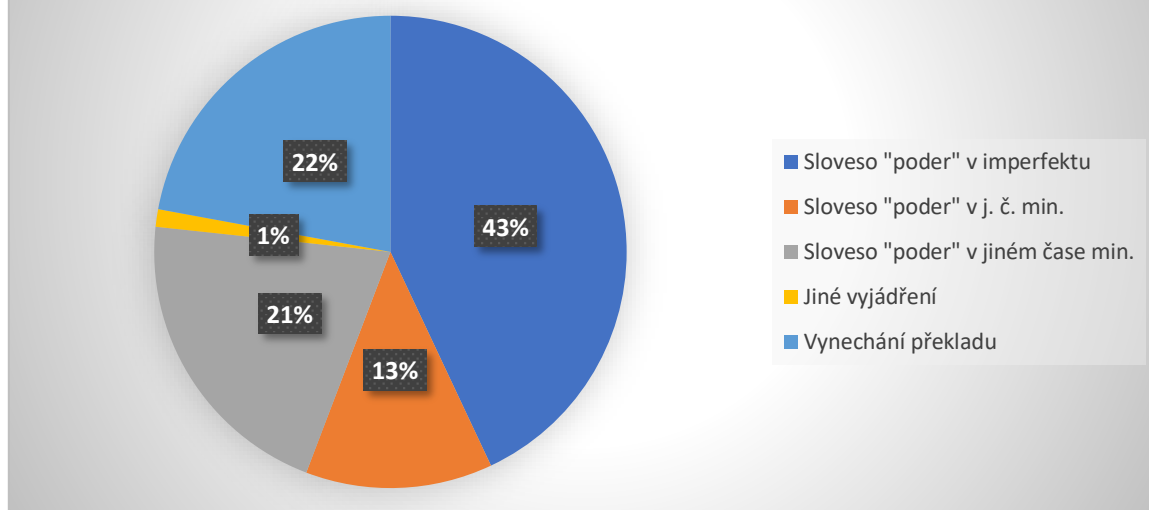
2.3.4 Vynechání překladu

Často bylo sloveso zcela vynecháno, a jeho význam, modálnost vyjadřující pravděpodobnost, byl vyjádřen jiným způsobem. V příklade č. 42 překladatel zvolil užití indikátoru nejistoty *tal vez* (*možná*).

(42) ***Mohl** jsem mít halucinace, vždyť sama jsi venku neviděla nic.*

Tal vez fue una alucinación, de hecho tú misma no viste nada fuera. (Miloš Urban, *Stín katedrály*, přeložil: Kepa Uharte, Ediciones B, Barcelona, 2006)

Graf č. 3 - Překlad slovesa *moci* v minulém čase



2.4 Sloveso *smět*

Další slovo s modálním významem, které podrobíme analýze, je sloveso *smět*. Po zadání dotazu v InterCorp v13 nám korpus nabídl 29 výsledků, které obsahovaly toto sloveso v 1. či 3. osobě singuláru minulého času - *směl*. Z těchto 29 výsledků zbylo 22, které vyhovovaly našim požadavkům.

Analýza nám ukázala, že sloveso *smět* bylo přesně v 50 % přeloženo modálním slovesem *poder*, které se vždy vyskytovalo ve spojení s infinitivem, tím pádem tvořily modální opisnou slovesnou vazbu. Zbylých 50 % bylo přeloženo jinými ekvivalenty, které si taktéž představíme. Můžeme tedy vyvodit, že pro toto sloveso se neuzívá jedno primární sloveso, které dominuje nad ostatními, nýbrž je jich hned celá řada, a jejich frekvence užití je velice podobná.

2.4.1 Sloveso *poder*

Sloveso *poder* bylo tedy užito ve 46 % v imperfektu, v 18 % v jednoduchém čase minulém a v 36 % byl užit jiný čas, a to například předminulý, a nebo jiný modus, v tomto případě subjektiv. Následně si ukážeme konkrétní příklady všech uvedených způsobů překladu a výskytu slovesa *poder*. První příklad (43) obsahuje sloveso ve tvaru imperfekta. Tento minulý čas byl použit, protože se hovoří o činnosti, která se odehrávala pravidelně. Repetitivnost děje je jeden ze základních užití pro imperfektum. Příklad č. 45 následně obsahuje sloveso v jednoduchém čase minulém, poněvadž se jednalo o jednorázový děj, a příklad č. 45 obsahuje sloveso v subjektivu imperfekta.

Co se týče typu modalita, který tyto slovesa vyjadřují, v prvním (43) a druhém příkladě (44) je možná modalita deontická, protože v obou případech hovoříme o povolení něco udělat. Poslední příklad (45) pravděpodobně vyjadřuje buďto modalitu deontickou, hovoříme-li o tom, že básníková matka nedopustí, aby měl onen jedinec povolení narušit staré rozvržení interiéru, nebo modalitu dynamickou, pokud matka nechce dopustit, aby měl jedinec tu schopnost narušit jej.

(43) *naneštěstí však silně přibrzdovaná špatnou finanční situací (musil platit bývalé ženě alimenty na dítě, které **směl** vidět jednou, dvakrát za rok) i poměry malého města, v němž zvědavost sousedů je stejně nesmírná jako výběr žen nepatrný.*

*desgraciadamente muy limitados por su mala situación financiera (tenía que pagarle a su anterior mujer alimentos por un hijo al que no **podía** ver más que una o dos veces al año) y por las condiciones de vida de una ciudad pequeña en la cual la curiosidad de los vecinos es tan inmensa como ínfima la posibilidad de elección de mujeres. (Milan Kundera, *Směšné lásky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Grijalbo Mondadori S. A., Barcelona, 2000)*

(44) *Vyběhala na ministerstvu mimořádné povolení a Jaromil, když byl vyzkoušen zvláštní komisí, **směl se** posadit do lavice mezi žáky o rok starší než byl sám*

*Tramitó en el ministerio una autorización excepcional y Jaromil, examinado por una comisión especial, **pudo** sentarse ante un pupitre, entre alumnos un año mayores que él. (Milan Kundera, *Život jinde*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Seix Barral, Barcelona, 2001)*

(45) *Ale básníková matka nehodlala dopustit, aby ten, který ji posílal pod gynekologův nůž, **směl** narušit staré rozvržení interieru, v němž byl obsažen duch jejích rodičů, a mnoho let sladkého zvyku, obeznamenosti a bezpečí.*

*Pero la madre del poeta no estaba dispuesta a permitir que quien la había querido poner bajo el bisturí del ginecólogo **pudiera** alterar el viejo orden de la decoración, que contenía el espíritu de sus padres, muchos años de dulce costumbre, confianza y seguridad. (Milan Kundera, *Život jinde*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Seix Barral, Barcelona, 2001)*

2.4.2 Vyjádření modálního významu jinými výrazovými prostředky

Modální význam slovesa *smět*, jak jsme již nastínili, se nemusí překládat pouze slovesem *poder*. Překladatelé často (v 50 %) volí i jiná slovesa s obdobným významem. Naše analýza nám ukázala, že první volbou hned po slovesu *poder*, je sloveso *permitir* (6 záznamů). Sloveso *permitir* dokonale vystihuje význam svolení, dání povolení, který sloveso *smět* obsahuje. Význam, jež u slovesa *poder* není tak markantní. Na druhém místě se vyskytuje sloveso *dejar* (4 záznamy) a jednou byla použita fráze *estar autorizado*. Sloveso *dejar* překládáme do češtiny jako *nechat*, tím pádem by byl doslovný překlad španělského překladu (47) *aby mě nechali zahrát si s nimi*. Sloveso *dejar* tedy symbolizuje opět nějakou potřebu svolení. Fráze *estar autorizado* se svým významem *být oprávněn* taktéž. Všechny tři níže uvedené příklady obsahují modus subjunktivu, poněvadž se jedná o tři případy příslovečných vět účelových.

(46) *Vyskočil jsem a prosil, abych za ní **směl** jet ihned.*

*Salté sobre el caballo y pedí que se **me permitiera** verla de inmediato.* (Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Editorial Seix Barral, Barcelona, 1994)

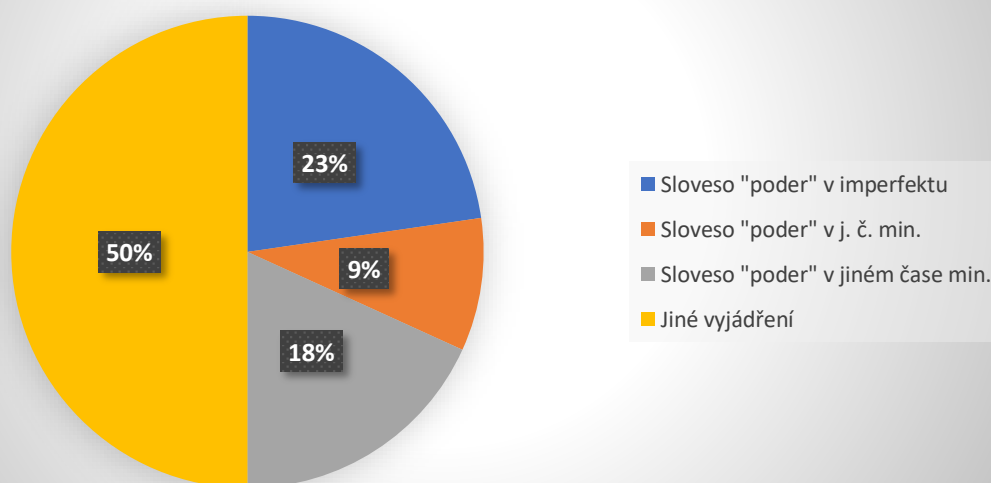
(47) *Věděl jsem, že jeho kapela (kdysi též moje kapela) bude dnes odpoledne ve vsi hrát, a požádal jsem ho, abych si **směl** zahrát s nimi.*

*Yo sabía que su orquesta (hace tiempo fue también mi orquesta) iba a tocar hoy a la tarde en la aldea y le pedí que me **dejaran** tocar con ellos.* (Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Editorial Seix Barral, Barcelona, 1994)

(48) *Jako by měl tajnou smlouvu se samou budoucností a **směl** jednat jejím jménem.*

*Como si tuvieran un contrato secreto con el mismísimo futuro y **estuvieran autorizados** para actuar en su nombre.* (Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Editorial Seix Barral, Barcelona, 1994)

Graf č. 4 - Překlad slovesa *smět* v minulém čase



2.5 Sloveso *mít*

Sloveso *mít*, které je našim předmětem výzkumu, nese význam *vlastnit*, nýbrž význam *být zatížený povinností*. Po zadání dotazu do InterCorpu bylo nalezeno 2 812 výsledků, kde se vyskytovalo sloveso *mít* v 1. či 3. osobě singuláru minulého času. Byla použita funkce náhodného vzorku, z kterého bylo vyextrahováno 120 výsledků, s nimiž jsme nadále mohli pracovat. Z tohoto počtu ale pouze ve 14 případech šlo o modální sloveso, a ne o sloveso s významem *vlastnit*. V překladu tohoto modálního významu nejvíce figurovaly opisné slovesné vazby *tener que* + inf. a *deber* + inf. Obě možnosti se v našem vzorku vyskytovaly 6x, tedy po 42,9 %. Zbytek vzorku bylo přeloženo jiným způsobem.

2.5.1 Sloveso *tener que*

První možností, kterou volilo velké množství překladatelů, je sloveso *tener que*, jež nese primární význam *muset*. Převážně se vyskytovalo v imperfektu, méně pak v předminulém čase v modu subjunktivu (50), další v kondicionálu.

(49) *Dobrotivý bůh měl se koupat v krvi nepřátel a pomordovat to všechno, jako to udělal surovec Herodes s mláděťky.*

El bondadoso Dios tenía que bañarse en la sangre de los enemigos y matarlos a todos como había hecho con los niños el bruto de Herodes. (Jaroslav Hašek, *Osudy dobrého vojáka Švejka*, přeložila: Alfonsina Janés Nadal, Destino, Barcelona, 1980)

(50) *Měl se pravda zde vařit dnes pro všechny ešalony, které projedou, ale pak přišel rozkaz odečíst ve vnitřním účtování zásobování vojsk po 72 h za každého vojáka, takže každá část projíždějící má k dobru 72 h za muže, kteréž obdrží od svého intendanstva k výplatě k nejbližšímu rozdávání žoldu.*

*Cierto es que **hubieran tenido que** cocinar para todos los transportes que pasaban por allí, pero luego había llegado la orden de descontar setenta y dos häller por persona en alimentación, de manera que todos los cuerpos del ejército que pasaban por allí tenían un saldo de setenta y dos häller por persona que la intendencia debía entregarles con la próxima paga.* (Jaroslav Hašek, *Osudy dobrého vojáka Švejka*, přeložila: Alfonsina Janés Nadal, Destino, Barcelona, 1980)

2.5.3 Sloveso *deber*

Značným konkurentem slovesu *tener que* je sloveso *deber*, nesoucí stejný význam povinnosti. Sloveso *deber* bylo v 5 z 6 příkladů užito v imperfektu, zbylý 6. příklad pak v subjunktivu předminulého času.

(51) *Ale on se měl před ní pokořit ve vsí své velebnosti a to, co diktovala, **měl** psát , jako Jan na Pathmu , na kolenou a oběma rukama.*

*Pero **debía** haberse humillado ante él en toda su grandeza y escribir lo que le dictaba, como Juan de Pathmos, de rodillas y con ambas manos.* (Milan Kundera, *Nesmrtelnost*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Tusquets, Barcelona, 1998)

(52) *"Tak jste **měl** hrát, vy chytráku, durcha," s úsměvem řekl Švejk.*

*-Entonces **hubiera debido** matar usted que es tan listo - dijo Švejk sonriendo -. (Jaroslav Hašek, *Osudy dobrého vojáka Švejka*, přeložila: Alfonsina Janés Nadal, Destino, Barcelona, 1980)*

2.5.4 Vyjádření modálního významu jinými výrazovými prostředky

Ve dvou případech, kde bylo modální sloveso *mít* přeloženo jiným způsobem, se vyskytovalo sloveso *poder* a *convenir*.

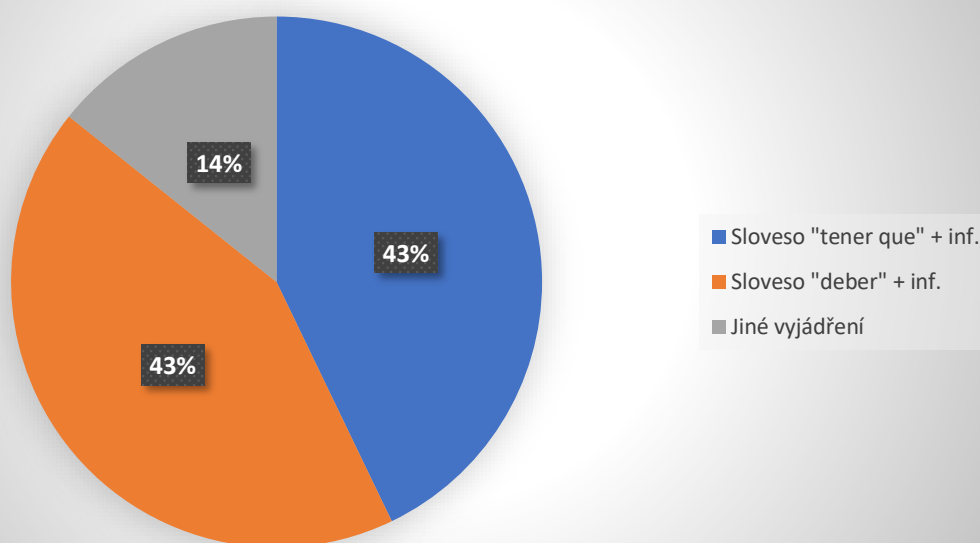
(53) *-To je dobře, švagrová, že jdete,- řekl Pepin, - von je Francin nějaké chabrus na nervy, nervóza, podle spisku páně Batisty by si **měl** omévat přirození vlašné vodó anebo se pohybovat na zdravým vzduchu.*

-Suerte tengo de que hayas venido, cuñada - dijo Pepin -; Francin tiene los nervios crispados; según el escrito de un tal señor Batista le **convendría** irse mojando sus partes con agua templada o hacer ejercicios al aire libre, cosa que va bien para los nervios. (Bohumil Hrabal, *Postřiziny*, přeložila: Monika Zgustová, Destino, Barcelona, 1976)

(54) Promiňte, že jsem poněkud rozrušen, ale posud'te sám: jak jsem mu **měl** opatřit věc tak absurdní, jako je strašidlo.

Perdone que me muestre un tanto alterado, pero convendrá conmigo en que difícilmente **podía** conseguirle algo tan absurdo como un fantasma. (Zdeněk Jirotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Karolinum, Praha, 2004)

Graf č. 5 - Překlad slovesa *mít* v minulém čase



Závěr

V teoretické části jsme se zaměřili nejprve na koncept modalit. Nastínili jsme si jej v obecné rovině, posléze jsme přešli k vyjádření modalit na odlišných úrovních jazyka, a to sice na úrovni výpovědi a na úrovni věty jednoduché či souvětí. Následně jsme se přesunuli k modálnímu slovesu, kde bylo vysvětleno, že za modální slovesa v češtině se považují slovesa *mít*, *moci*, *mušet*, *smět* a *chtít*. Španělština zase pracuje primárně se slovesy *poder*, *querer*, *soler*, *deber* a *saber*. Popsali jsme vlastnosti a také funkce těchto sloves ve vztahu k ostatním větným elementům. Další podstatnou částí práce je kapitola pojednávající o opisných slovesných vazbách ve španělštině. Pozornost byla věnována morfologické struktuře těchto vazeb, tedy jednotlivým prvkům, ze kterých se opisná slovesná vazba skládá, a jejich vlastnostem. Opisná slovesná vazba se skládá vždy z pomocného slovesa a neurčitého tvaru slovesa, jež nese informaci významovou, zatímco pomocné sloveso nikoliv. To obsahuje pouze informaci gramatickou. Dále byla popsána typologie vazeb, která se dělí dle formy na vazby s infinitivem, gerundiem, či participiem. Uvedli jsme, že existují také další druhy vazeb, které se dělí dle rozličných hledisek (dle významu, či dle povahy slovesného děje) na které existují rozmanité názory od různých autorů. Velká část naší pozornosti byla věnována modálním opisným slovesným vazbám, u nichž byly také představené typy modalit, které tyto modální vazby mohou vyjadřovat, a to modalitu epistemickou, deontickou a dynamickou. Poslední kapitolou teoretické části, ale neméně důležitou, je kapitola pojednávající o minulých časech ve španělštině, kde jsme se zaměřili především na imperfektum a jednoduchý čas minulý. Popsali jsme faktory, které jejich užití ve větě podmiňují, a také na formu těchto slovesných časů. Mezi faktory patřila především časová adverbia, která svou existencí, nebo naopak absencí, vyjadřovala ohraničení času, které je typické právě pro jednoduchý čas minulý. Pro takové vyhranění času bylo použito například časové adverbium *v první chvíli/al principio*. Jakožto indikátor opakovatelnosti, která je typická pro imperfektum, bylo užito adverbium *vždycky/siempre*.

V praktické části jsme podrobili analýze pět českých modálních sloves, a to konkrétně v 1. či 3. osobě singuláru v čase minulém. Zaměřovali jsme se především na ekvivalenty, nimiž byl daný modální význam přeložen. Zajímala nás jak jejich podoba, tak i frekvence užití. Zároveň jsme chtěli buďto potvrdit, či vyvrátit naši hypotézu, která zní, že většinově se pro překlad zmíněných modálních sloves užívají obecně známá a

užívaná slovesa, jako například sloveso *querer* jakožto překlad českého slovesa *chtít*, apod. Analýza prokázala, že naše hypotéza byla pravdivá. Většinový podíl překladů se skládal právě z často a běžně užívaných sloves, které budou představeny v jednotlivých odstavcích níže. Dále jsme do analýzy zakomponovali i další aspekty zmíněné již během teoretické části, a sice jsme se u některých ukázek pokusili o analýzu faktorů, které podporují užití konkrétního slovesného času, a také jsme se snažili určit typ modální hodnoty, kterou sloveso či celá vazba vyjadřuje. Následující řádky budou obsahovat souhrny výsledků již konkrétních sloves.

Nejprve jsme zanalyzovali španělské ekvivalenty českého slovesa *chtít*. Závěrem lze říci, že toto sloveso se v našem vzorku (104 ukázek) nejčastěji překládalo do španělských textů ekvivalentem *querer* (74 %), které se zároveň ve většině případů (58 %) vyskytovalo ve spojení s infinitivem, tím pádem společně tvořily modální opisnou slovesnou vazbu. Dále se více užívalo imperfektum než jednoduchý čas minulý. Zbytek příkladů již obsahovalo jiné sloveso, které neslo podobný modální význam, nicméně všechna slovesa byla vždy užitá pouze v pár ukázkách, a nemohou se tedy měřit s hojně užívaným *querer*. Mezi použitá slovesa patří *pretender*, *disponer*, *intentar*, *desear*, *pedir*, *insistir*, *gustar* a *buscar*. Dále byly také užitý vazby *estar a punto de + inf.* nebo *tener ganas de + inf.*

Další sloveso nesoucí modální význam, jež jsme analyzovali, je sloveso *muset*. Ze 108 výsledků bylo sloveso přeloženo v 68,5 % opisnou slovesnou vazbou *tener que + inf.*, další část ukázek obsahovala sloveso *deber*, nebo jeho ekvivalent *deber de*. Zde bylo naopak častější užití jednoduchého času minulého nad imperfektem. V tomto případě bylo zajímavé pozorovat, zda se dodržuje norma deontické modální hodnoty u slovesa *deber*, a epistemické u ekvivalentu *deber de*. Lze říci, že norma se velmi často porušuje, a slovesa se tak užívají v kontextu, v němž vyjadřují modalitu odlišnou. Dalšími vazbami, které byly použity pro překlad slovesa *muset*, jsou *haber de* a *haber que*, jejichž význam je popsán jak v části teoretické, tak v praktické. Posledními možnostmi, které byly použity pro překlad, jsou slovesa *necesitar* a vazba *verse obligado*.

Poté jsme analyzovali sloveso *moci* a to konkrétně 86 příkladů. Nejčastěji (76,7 %) se překládalo pomocí vazby *poder + inf.* Mnohem častěji bylo toto sloveso užit

v imperfektu. Další možností, jak tento modální význam přeložit, byla fráze *ser capaz*. Zde nebylo tolik různorodosti v možnostech překladu, jako u předešlých sloves.

Následovalo sloveso *smět*, kde nám analýza ukázala, že z 22 výsledků již bylo 11 přeloženo vazbou *poder + inf.*, mnohem častěji bylo užito imperfektum. Zbylé příklady obsahovaly například sloveso *permitir*, *dejar*, nebo frázi *estar autorizado*.

Poslední modální sloveso, jehož záznamy překladu jsme vyhledávali a posléze analyzovali, je modální sloveso *mít*. Bylo nám poskytnuto velké množství ukázek obsahující toto sloveso, nicméně ve většině případů nezastupovalo modální význam *být zatížený povinností*, nýbrž význam *vlastnit*, který modální hodnotu neobsahuje, a není tak pro nás podstatný. Nejfrekventovanější volbou pro překlad tohoto modálního významu byly modální opisné slovesné vazby *tener que + inf.* a *deber + inf.* Pouze minimum vzorku bylo přeloženo jiným způsobem, a to konkrétně slovesem *poder* a *convenir*.

Resumé

La tesis final de grado trata del tema *Los medios correspondientes de verbos modales checos en tiempo pasado (el análisis de corpus contrastivo)*. Nuestro objetivo es analizar todos los equivalentes de los verbos modales checos en español. Enfocamos en los textos de ficción de origen checo que los traductores traducen en español y, por supuesto, que contienen los verbos modales. Es decir, el objeto es responder a la pregunta qué maneras de traducción de los verbos modales se usan. Nuestra hipótesis, la que nuestro análisis comprueba o desmiente, dice que los traductores suelen usar los verbos más obvios, como por ejemplo el verbo *querer* para el verbo checo *chtít*. Sin embargo, hay mucho más posibilidades de traducirlo. Se pueden usar los verbos sinónimos o las perífrasis verbales.

La primera parte es la parte teórica en la que empezamos con un capítulo clave – la modalidad. Tratamos de determinar una definición del concepto, no obstante, como el primero capítulo indica, no hay solo una definición sino hay más de ellos que se derivan del punto de vista desde el que observamos la modalidad. El subcapítulo siguiente discute los medios de expresión de la modalidad en el nivel del enunciado que suele contener dos tipos de expresión – los medios suprasegmentales y medios lexicales. Los medios suprasegmentales son ellos que cada enunciado ya inherentemente incluye, como por ejemplo entonación o el tempo de habla. Otro tipo de medios son los tipos lexicales cuyos uso es, a diferencia del primer tipo de medios, facultativo. El subcapítulo también discute los medios de expresión en el nivel de la oración simple y de la oración compuesta, aquí se usan los modos verbales para expresar la modalidad.

El subcapítulo siguiente ya enfoca en los verbos modales que son un aspecto fundamental para nuestra tesis. El subcapítulo introduce los verbos modales en checo y en español también, y traza sus propiedades y también la modalidad que los verbos modales son capaz de expresar.

Sigue otra parte muy importante que trata de las perífrasis verbales. Primero, la tesis introduce su estructura morfológica y las propiedades de los componentes individuales. La perífrasis verbal consta del verbo auxiliar y del verbo auxiliado (forma no personal). La perífrasis verbal forma un núcleo de predicado. También se introduce la tipología de las perífrasis modales que es bastante varía. Concentramos en la tipología de Gómez Torrego (2005) y de Čermák y Zavadil (2010) en las que podíamos comparar los puntos de vista español y checo. En la siguiente parte describimos las

perífrasis verbales con infinitivo y luego enfocamos en las perífrasis modales que contienen los verbos modales. Luego mencionamos los tipos de modalidad que los verbos pueden expresar, como la modalidad epistémica, deóntica y dinámica. Hay mucha diferencia entre ellos, el tipo se puede llegar a saber del contexto de la oración. También pusimos algunos ejemplos de las perífrasis modales y explicamos su significado y uso. La otra parte fundamental trata de los tiempos pasados en español. Introdujimos todos los tiempos pasados, pero concentramos solo en el indefinido e imperfecto, ya que son crucial para la tesis presente y también para el análisis. Declaramos que los adverbios de tiempo llevan mucha importancia y pueden indicar el tiempo verbal concreto.

Después de la parte teórica sigue la parte práctica en la que analizamos los cinco verbos modales checos *chtít*, *moci*, *smět*, *muset* a *mít*. Trabajamos con el InterCorp v13 donde buscamos los verbos modales checos que fueron traducidos en español. Durante el análisis comprobamos nuestra hipótesis que la mayoría de los verbos sería traducida con los verbos prototípicos como por ejemplo *querer* para *chtít* o *poder* para *moci*. No obstante, los traductores también usaron otros tipos de traducción, los ejemplos concretos estarán disponibles en el párrafo siguiente. Aparte de las formas de traducción y su frecuencia nos interesaba también el uso de los tiempos pasados. Tratamos de destacar algunos aspectos que indican el tiempo verbal concreto. También enfocamos en analizar el tipo de modalidad expresado por el verbo en algunas ocasiones.

Primero verbo que analizamos fue verbo *chtít* cuyo traducción fue en mayoría de ocasiones por verbo *querer* + *inf.*, así que por una perífrasis verbal. Salvo esto fue descubierto que traductores prefirieron usar el imperfecto antes que el indefinido. Cuando no fue usado *querer*, había una gran variedad de verbos sinónimos, como por ejemplo *pretender*, *disponer*, *intentar* o *desear*. Otro verbo que analizamos fue *muset*, que lleva el significado de obligación o necesidad. El verbo fue más de las veces traducido por la perífrasis verbal *tener que* + *inf.* Otras posibilidades, pero en menor número, fueron las perífrasis *deber (de)* + *inf.*, *haber de/que* + *inf.* o verbo *necesitar*. También fue descubierto que la norma de modalidad deóntica del verbo *deber* y la modalidad epistémica del verbo *deber de* se viola frecuentemente. También el resto de los verbos (*moci*, *smět* y *mít*) tradujeron con las perífrasis verbales *poder* + *inf.* (*moci*,

směť) y *tener que + inf.* o *deber + inf. (mít)*. Solo el mínimo de las muestras contuvieron los medios correspondientes diferentes.

Seznam použité literatury

BÁEZ SAN JOSÉ, Valerio, DUBSKÝ, Josef a KRÁLOVÁ-KULLOVÁ, Jana. *Moderní gramatika španělštiny*. Plzeň: Fraus, 1999

CARRASCO GUTIÉRREZ, Ángeles, GARCÍA FERNÁNDEZ, Luis, CAMUS BERGARECHE, Bruno, MARTÍNEZ-ATIENZA, María a GARCÍA GARCÍA-SERRANO, María Ángeles. *Diccionario de perífrasis verbales*. Madrid: Gredos, [2006]. Biblioteca románica hispánica

DANEŠ, František, HLAVSA, Zdeněk, GREPL, Miroslav. *Mluvnice češtiny 3*. Praha: Academia, 1987

DOMÍNGUEZ GARCÍA, Lorena, LUCAS LASTRA, Sheila, RECIO DIEGO, Álvaro, TOMÉ CORNEJO, Carmela a BORREGO NIETO, Julio. *Gramática de referencia para la enseñanza de español: la combinación de oraciones*. 1a edición. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 2013.

GARCÍA FERNÁNDEZ, Luis. *Las perífrasis verbales en español*. España: Edhasa (Castalia), 2012

GARCÍA GONZÁLES, Javier. *Perífrasis verbales*. 2. es. Madrid: Sociedad General Española de Librería, 1998. Problemas básicos de español.

GÓMEZ TORREGO, Leonardo. *Gramática didáctica del español*, Madrid, Ediciones SM, 2005

ZAVADIL, Bohumil a ČERMÁK, Petr. *Mluvnice současné španělštiny: lingvistický interpretační přístup*, Karolinum, Praha, 2010

ZAVADIL, Bohumil. *Kategorie modality ve španělštině*. Univerzita Karlova, Praha, 1983

Internetové zdroje

Petr Karlík (1), Radek Šimík (2) (2017): MODÁLNÍ SLOVESO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*.

URL: https://www.czechency.org/slovník/MODÁLNÍ_SLOVESO

(poslední přístup: 1. 2. 2021)